

MAGYAR MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

— © — Budapest, február hó 23. — © —

Józsue.

Nap Gibeonban, állj meg, állj!
Míg vértől habzik folyam és patak.
Ülj veszteg a völgyben holdsugár,
Míg minden tisztás, minden ut szabad,
S a vert ellenség ina megszakad.

Nap Gibeonban állj! le ne húnnyj! —
... Hogy repesett lelkem, hogy szállt a csodán!
S most itt ülök némán, szomorún ...
— Leverve a had, kiküzdve csatám —
A győzedelmes nagy nap alkonyán!

Kiss József.

Krónika.

Politika.

— febr. 21.

Ami most a politikában történik, egyaránt fontos a jelennek és a jövőnek. A politikai taktika magával hozza, hogy a legjelentősebb dolgoknak le kell tagadni a jelentőségét vagy magát a dolgot egészében. Ezért nem kap hivatalos jelentőséget ama néhány függetlenségi politikusnak inicziatívája, akik szerint a katonai kérdések rendezésével nem kellene az új országgyűlésig várni, mivel a mainál kedvezőbb milieut e kérdések számára nem lehet várni. A visszhang a feltétlenül okos és igaz gondolatra meglehetősen gyenge volt. A kormány egyáltalán nem reagált rá, Schönaich hadügyminiszter a magyar delegációban szívesen üdvözöl mindent, ami a létszámemelést hozza, az osztrák delegációban pedig absolute nem akar tudni semmit arról, mintha a katonai kérdés aktuális volna. Idehaza a politikai körök részben pattognak, hogy szó sem lehet a paktum megváltoztatásáról, vagy ha igen, hát a teljes katonai program megvalósítása az ára. Részben azonban már óvatosan megcsinálják az átmenetet az első benyomás megdöbbentő voltából a tudvalévő dolgok megszokottsága felé.

Nem szoktunk a politikai kérdések taktikai és pártbeli vonatkozásaival törődni. Ezuttal sem teszszük.

S a szűkebb szempontokat mellőzve, csakugyan úgy látjuk, hogy a katonai kérdések rendezésére az idő csakugyan alkalmas s ennél fogva minden hivatalos tagadás ellenére is hiszszük, hogy a kormány ezt a kedvező időt nem szalasztja el, hanem csöndben csakugyan dolgoznak az előkészítésén. Mert beszéljünk csak világosan. A magyar vezényszó követelését a koalíció nem úgy támasztotta, hogy annak csakugyan meg kell lennie. Alkalmas agitáló jelszónak bizonyult s alkalmas fegyvernek arra, hogy a szabadelpvűpartot le lehessen verni. De az első koalíciós felirati tervezetben a vezényszóról már nem tettek említést s mikor a koalíciós kormány alakítására került a sor, a vezényszó már nem követelésük, hanem terhük volt, melyet a gyakorlati politika érdekében valahogyan ki kellett küszöbölni. Erre kitűnő forma volt a paktum, mely a koalíciót kötelezte e kérdések pihentetésére s egy új választás útján a nemzetre bizta, vajjon kívánja-e, hogy még egyszer legyen róla szó. A kérdés velejével tisztában lévő politikusok már akkor is arra gondoltak, hogy a felelet mindig attól függ, hogy hogyan teszik föl a kérdést. Ha a kormány így kérdezi: akarja-e a nemzet, hogy a béke kedvéért lemondjunk legszentebb jogunkról a hadsereg magyarságához? akkor biztos, hogy a felelet egy harcziás *nem* lesz. Ha azonban így kérdezi: akarja-e a nemzet, hogy azért, mert három évvel ezelőtt ez a kérdés uralkodott a lelkeken, most felborítsuk a nehezen megteremtett békét és harmóniát és kockáztassuk a nagynehezen biztosított gazdasági fejlődést? akkor megint bizonyos, hogy a felelet józan és okos *nem* lesz. Arról tehát nyugodtan alhatunk, hogy a paktum megkötése pillanatában a vezető politikusok tisztában voltak vele, hogy újabb vezényszó-konfliktust nem fognak támasztani s a magyar államiságnak és a magyar nemzet paritásának másfelé, más formában és más tartalommal fognak érvényt szerezni. Hogy hogyan lesz, arról természetesen nem lehetett tervet előre készíteni, azt az új választások körülményeitől kellett függővé tenni, no meg az előre nem látható incidensektől, melyek minden politikát nyomatékosabban vezetnek, mint maguk az államférfiak.

S ime, elérkezett az 1908 eleje, amikor minden nagyobb emóció nélkül életbe lehetett léptetni a kiegyezést és a magasabb kvótát, amikor a függetlenségi párt egészen biztonságban érzi magát otthon, noha a delegációkban mindent megszavaz, amit a közös kormány kíván. Elérkezett az idő, amikor a régi obstrukciós katonai követelések a koalíción kívül

Madani Károly

hangzanak föl s nem azon belül. Bekövetkezett a parlamenti csatakedv után az igazi politikai belátás és felelősség érzete, mely a katonai kérdéseket nemcsak közjogi szempontból nézi, hanem a hadsereget magát a maga eleven minőségében s gyakorlati rendeltetése terén. Már érzik, hogy arról, magyarul vagy németül beszéljenek-e a katonatisztek, csak azután lehet szó, ha már biztosítva van a hadsereg erőssége és helytálló képessége háboru esetére. S látják, hogy ez a harczképesség nincs meg s a külpolitikai helyzet sohasem olyan, de legkevésbé mostanában, hogy erre a harczképességre szükség ne volna. Mi lesz, ha a jövő évre háboruba keveredünk? Elveszítünk egy háborút azért, mert a paktum szerint most nem szabad a hadsereget erősíteni? A Szandsák-vasut ügye baljóslatuan meglegyinthette a pártpolitikusok lelkiismeretét. Érezte velük, hogy a hadsereg kérdése olyan, melyről nem lehet disponálni, hanem amely disponál a politikussokkal. A Szandsák-vasutból nem lett semmi baj, de annyit mégis megértethetett mindenkivel, hogy sohasem lehet tudni, miből pattanhat ki a háborus szikra. S főképpen, hogy ezt a szikrát mindig mások pattantják ki, még pedig olyanok, akik elkészültek azokkal szemben, akik nem készültek el.

Mikor ez az átlátás megvan a kormánypártban, tud-e még néhány esztendeig nyugodtan várni? Mikor ez a megismerés és felelősségérzet megérett bennük, bizthatják-e ezt a fontos ügyet egy új választásra, melyben a gyújtogató jelszavakkal mások haranguiroznák a közvéleményt ő ellenük? Egészen világos a politikai feladat: a jövő viszálykodás magvát ki kell irtani a mostani politikai érettség felhasználásával s egyszersmind gondoskodni róla, hogy mások ő ellenük ne ismételhessék azt a felforgató politikát, melylyel ők megindultak, de amelylyel mai megismerésükkel még egyszer meg nem indulnának. Ezért kell a hárszabályrevízió sürgős keresztülhajtásával s a választói reformi czélszerű megalkotásával erősebb pozíciót teremteni a guvernementális politikának és pártoknak, mert ez az ország legfőbb érdeke, nem pedig az, hogy a vezényszó ügye a pusztá konzekvencia kedvéért ismét lángra lobbantsa az országot.

Az összefüggést a hárszabályrevízió és a katonai kérdés között az ellenzék vádképp emlegeti a kormánnyal szemben s a vád ellenében a kormány természetesen védekezik és tagad. De elfogulatlanul nézve a dolgot, a kormánynak éppen a hive nem ismerheti félre a biztosított parlamenti munkásságnak és a többségi akarat szabadságának szerves összefüggését minden politikai ügygyel s így a katonai politikával is. És az is csak természetes, hogy ezekre a biztosítékokra akkor van szükség, ha a megoldás nem elégíti ki az utszéli várakozásokat s szembehelyezkedik a népszerű frázisokkal. A katonai kérdés tehát rendezve lesz, vagy legalább is megindul a rendezése és pedig — ez paradoxonnak látszik — hála Istennek, nem a magyar vezényszó jegyében.

Egy asszony előre megy.

Irtta: FÜLEP LAJOS.

Bennünket összehozott a sors. És mentünk együtt az uton. Két asszony és én.

Keskeny utakon mentünk, kertek között. Az éjszakának kanyargós ösvényeit taposta a lábunk, világos, holdfényes éjszakáét. Élők és éberek csak mi voltunk az egész vidéken, a mély völgyben. Aludtak és némák voltak köröskörül a hegycsucok. Szép, magas hegycsucok ritmikus vonalakat irtak a világos égre. Csillag nem mutatta nekünk az utat, mert az eget végig beterítette egy pókhálófinom felhőfátyol. Csak a hold szítálta keresztül rajta fényességét. Langyos, szelid fényességét. De voltak utjelzőink a ciprusok. A hosszú, hegyes fák, melyek mélyfeketén döftek bele az ezüstszin levegőbe. (A ciprusok a legkomolyabb és legnémább fák.) És voltak utjelzőink kétoldalt a szőlőlombokok, melyek fölfutottak magasra, a fák tetejére és onnan nyujtogatták felénk ágait. Öreg, horgas tőkék sorakoztak egymás mellé és gubbaszkodtak a széjjelomló lombok aljában. A bozótból, a lombok közül, az egész völgy földjéről finom pára kezdett fölemelkedni. Ennek a földnek kanyargós ösvényein barangoltunk mi a ciprusok és hegycsucok nagy némaságában. Hárman. Két asszony és én.

— Ó asszonyaim, — mondtam — ismerni kell az embert minden tettében, életének minden pillanatában. Látni kell, hogy nevet és sir. Látni kell éhesen és jóllakottan. Látni kell, hogy csókolja meg az anyja kezét és hogy teszi ajkát egy olyan nőnek a csuklójára, akit mindenkinél jobban szeret. Más az ember, amikor szerelmet keres és milyen más, amikor szerelemmel tele jön valahonnan. Minden évszakban más az ember. És más a napnak minden órájában. Ó, asszonyaim, maguk akármennyire ismernének engem, mégsem ismerhetnének, csak azért, mert még nem láttak hazamenni, éjjel, amikor elválok maguktól a kapuban és megyek az uton egyes-egyedül. Ilyenkor bizonyára úgy megyek, ahogy sohasem máskor. Azután megérkezem haza, késő éjjel s még nem fekszem le. Ismét egyedül vagyok. De ez az egyedülletem se olyan, mint a többi. Ülök a divánon — fejem fölött ég a lámpa — és nem csinálok semmit, legföljebb nézek magam elé, vagy még azt se, a párnára hajtom a fejem. De ezt is úgy, mint sohasem máskor. A szemem nézése nem hasonlít egyetlen más órának nézéséhez és nem hasonlít a szemem lehunyása. És megnézem magam a tükörben és látom, ilyenkor az arcom is más. Más az arczom kifejezése. Nagy csönd van ilyenkor körülöttem, az egész házban mindenki alszik. Egyedül én vagyok ébren. De a csönd se olyan, mint a többi, ez valami jobb, szebb, szonórikusabb csönd. Az egyedülletem is olyan, mintha többedmagammal volnék. Azután levetkőzöm, egyedül, szomoruan és beleteszem magam az ágyba, végigdöntöm magam a tetején, mint egy póznát. És azért sem ismerhetnének, mert még nem láttak aludni engem. Ezekben az éjszakákon az alvásom is olyan, mint sohasem máskor. Látni kell aludni az embert. És talán látni kellene még az álmait is.

Az asszonyok mellett mit se szóltak. Az égre néztek. És együtt csodáltak az eget. Nagy, nagy tünevény volt az ég, egy végtelen baldachin kiterítve fölénk, pókhálófinom mousseline-nel betakarva. Köröskörül, ameddig elért a hold fényessége, fehér és csillogó volt a felhőfátyol. Egy nagy opálkorong reánk borítva. Villódzó, tejfehér mennyezet.

— Ó, asszonyaim, — mondtam — nagy tévedés azt hinni, hogy egy ember csak egy ember. Az emberek legtöbbször nem a rövidlátás a betegsége, hanem a kevéslátás. Hígyjék el nekem, sokkal több ember él a világon, mint amennyit látni és amennyit a népszámlálók meg tudnak számlálni. Bennem lakik és él minden ember, akit valaha láttam és ismertem. Bennem lakik és él minden ember, akit sohase láttam, sohase ismertem. Én nagyon sok ember vagyok. Hány-szor találkozom emberekkel, akiket ismerősként köszöntök, a vállukra veregetek és kérdezem: hogy van mindig, öregem? És ők csodálkoznak és méltatlankodnak; mert sohase láttak engem. Nem elég, hogy én jól ismerem őket? Jó ismerőseim, velem laknak, az én házamban, énbennem. Kell még ennél nagyobb intimitás? És milyen életet élnek bennem ezek az emberek! Maguknak mind ismerniök kellene őket, hogy engem ismerhessenek. Milyen furcsák, szomorúak és érdekesek vannak köztük. Énbennem mindennap szeretnek, remélnék és csalódnak az emberek. És élnek pihegő, meleg életet. Bennem mindennap van születés és temetés. És vannak erős emberek és gyöngék, vannak féltékenyek és nagylelkűek, vannak pózolók, teatralisok és vannak egyszerűek. Hányféle vér kering bennem!

Az asszonyok mellett mit se szoltak. Élveztük együtt a menés ritmúját és a harmatos föld lágyságát. Erős földszag legyezte az arcunkat. És szerettük volna mind megsimogatni a ciprusokat és szőlőlombokokat. Kezünkben összepréselni a szőlőfürtöket, engedni, az édes nedv hadd folyjon végig a karjainkon. Ennyire bukolikus hangulat fogott el bennünket, különösen engem. Mezei dallamokat fütörészttem hal-kan és eklogákat komponáltam és dudoltam. És Pán szerettem volna lenni és furcsa bakugrásokkal mulatni az asszonyokat és vig, ujjongó dalokat fujni kétágú nádspón. Es nem tettem. Egyebet tettem. (Igy vesz ki belőlünk az érzék a naiv művészetekhez.)

— Ó, asszonyaim, — mondtam — az emberre nem szabad mondani, hogy jó-e vagy rossz, meleg-e a vére vagy hideg. Voltak nők, akik a tulságos melegem miatt panaszkodtak, mások meg majd megfagytak melletttem. Pedig szerettem őket mind. Voltam már erős és fegyelmezett a szerelemben és úgy oldottam meg, mint egy egyenletet, voltam irgalomnélküli és szenttelen, mint egy pap, mise közben, voltam befelé égő és magam emésztő, mint egy öngyilkosjelölt és voltam már ügyetlen, naiv és szentimentális, mint egy diák vagy egy kezdő masamódlány. És mind szerettem a nőimet. S aki szerette őket, mégis mindig én voltam. Ha látták volna, amikor egyszer csaknem megöltem, akit legjobban szerettem s ha láttak volna már sóhajtozni és sirni, akkor nem mondanák nekem: maga érzéketlen, maga ilyen és olyan. És nem mondták volna a multkor, amikor egy kissé utban voltunk a mámor felé: milyen szenttelen arcczal ül itt, magának minden mindegy. Én csináltam már végig szerelmeket a legszentlenebb arcczal, amelyekbe csaknem belehaltam.

És ekkor, hogy szerelemlről beszéltünk, az egyik asszony előre ment. Előre ment egyedül az uton. Ő gyakran előre ment, de most úgy, mint sohase más-
kor. Asszony volt, akit soha senki se ismert, senki se értett. Egy mélységes nagy asszonyiság, maga az élő nőiség. A feje csodája és disze minden asszonyi fejeknek. Plasztika volt ez a fej, formák végtelen harmóniája. Mély formák voltak azok, nemcsak kifelé, hanem befelé is azok. (Ki látott még ilyen fejet?) Bágyadt és fáradt és apatikus asszony, akiben néha csak annyit

volt az energia, hogy éppen elérhetett vele. Aki nézi az életet, ismeri és már nem érdekli. Talán nem is gondol felőle semmit. Csak olykor, amikor megrebben, vagy egy pillanatra lecsukódik a szemepillája, akkor, tudjuk, most, most elshant valami a szemei mögött. Vonzó, szelid, tiszta szemei mögött. A nézése olyan volt, mint egy kézfogás, mint egy meleg lehellet, mint egy álom. Örökké tiszta. Ment minden szenvedélyektől, viharoktól, kuszaságoktól. Tiszta, mély és nyugodt szemek. A lelke olyan, mint egy gyermeké és egy bölcsé. Félhomály, álmos, zsidbasztó félhomály lakott a lelkében, de olykor csodálatos tüzek gyultak föl benne. Ilyenkor mi mind az ő világosságánál néztünk. Váratlanul, hirtelen gyultak föl a tüzek és akkor egyszerre bevilágították a lelkét egészen, minden mélységeivel és zugaival. És voltak szavai, soha nem hallott, ismeretlen szavai, amelyek mint a villám, úgy gyújtottak és szeszélyesek, zezugosak és vakítóak voltak, mint a villám. És elvakított bennünket ezekkel a szavakkal, hogy ne keresgéljünk mögöttük. Végigvágott ezekkel a szavakkal, a leggyakrabban saját magán. A nagyon jó, a nagyon szép és a nagyon tiszta emberek értenek csak ehhez. Szégyelni mindazt a szelidséget, jóságot, érzékenységét, ami bennük van és inkább, mint hogy szemérmeselegyenek, vad és cinikus szavakkal menekülnek meg a nézésünk és a maguk megindultsága elől. És ami legjobban nyüg nekik, az a bennük lakó kimerithetetlen nagy szeretet. Az asszony, aki ilyen volt, ment előre. Egy szerelemre teremtett, érett asszony, egy mélységes nagy asszonyiság, maga az élő nőiség. Egy szerelemre teremtett... de becsukott dus virágkehely, — teli virágkehely — mely illatát és porzóit maga emészti föl. Előre ment egyedül az uton. (Ó, barátaim, ha valaha találkoztok olyan asszonnyal, aki magában így előre megy, amikor szerelemlről beszéltek, ismerjétek meg.)

— Egyszer egy asszony és én azt hittük, hogy szeretjük egymást, — mondtam a melletttem maradt asszonynak, aki nyugodt volt, nyilt és sugárzó lelkü, mint egy szép nyári délután és üdítő, mint egy egészséges gyümölcs — azt hittük és talán igazunk is volt. Engedelmességből kivántuk egymást. Valami nagy parancs taszított egymás felé. Mindennél erősebben éreztük, hogy kell szeretni, egyáltalán kell. Azt hittük, tényleg szeretünk. Azért hittük, mert másokat láttunk szeretni. Már borzasztó nagy szükségünk volt a szerelemre mindenképpen. Neki is, nekem is. Mindketten abban bízunk, hogy vissza tudjuk adni egymást a szerelemnek. Szeretni fogunk és a vérünk megint friss lesz, az izmaink ruganyosak és nem leszünk szomorúak, hanem vidámak. Teli életkedvvel. Ó, hogy akartunk volna frissek és vidámak lenni. És hogy vágytunk az életkedvre. Hogy akartunk örülni az életnek. És egymásban kerestük a módját. Már oly rég nem szeretünk, Én sok, sok idő óta egyedül voltam, egészen egyedül és ő is. Már elfelejtettük, hogy egyáltalán lehet szeretni. Csak azt tudtuk, hogy kell. És ilyen állapotban, végleg elfelejtve a szerelemnek ízét és módját, találkoztunk s a szerelmünk az utcán született. Mint egy hajléktalan, elvetélt utczakölyök. Együtt jártuk az utczákat és fogamzott bennünk a szerelem. Megtermékenyítőnk a város volt, amelyikben éltünk, a párok városa. Benne az emberek ölelkeztek és csokolóztak az utczán. Nem értek rá máskor eléggé, menve is ölelkeztek. És mi néztük, csodáltuk és irigyeltük őket. Keritőnk lett a város. Nekünk is kell szeretni — mondtuk magunkban. Mindenáron. És szerettük is egymást — az utczán. Szobában együtt mi nem is voltunk soha. Az utczán találkoztunk, az utczán

éltünk, a többi ember közt. Jártunk együtt folyton és mindig egymás mellett. És ha láttunk egy padon ülni két embert, aki ölelkezett, a mi kezeink összeérték és reszkettünk. Ha láttunk csókolózni, akkor az ajkaink önkéntelenül egymás felé fordultak s a levegőben olyan mozdulatot tettek, mintha szivnák egymást. Ha láttunk karonfogva és egymásba simulva menni két embert, a mi karjaink is görcsösen egymás köré fonódtak, összesimultunk és úgy mentünk, teli izgalommal, csaknem megbotolva egymás lábában. Hol kezdjük a szerelmünket, mibe kapaszkodjunk? Ó, mily kimondhatatlan ügyetlenek voltunk ölelésben, csókban, mindenben. Olykor rózsát vittem neki — szeretete a vérpiros színűeket — a találkozó helyünkre és oly ügyetlenül, oly ostobán meghajolva, oly parókás hódolattal adtam át neki, hogy mindketten elpirultunk. Amikor csak ketten voltunk, annyira tiszteletben tartottuk egymást, hogy alig mertünk egymáshoz érni. És zavarba jöttünk, hogy hogy szólítsuk egymást. Mikor így elviselhetetlenek voltunk egymásnak, sietve mentünk kertekbe, ahol az alkonyatban kokottok és férfiak ültek a padokon, masamódlányok és diákok és ott, az izzó nyáresti levegőben, a csókos, füledt levegőben mindig egymásra találtunk, összehantunk. És kívántuk egymást halálos szomjúsággal.

Ezeket mondtam s az asszony mellettem mit se szólt. Egyideig együtt hallgattunk. Mellettünk lassan maradoztak el a cziprusok és a czedrusok és hü kísérorink voltak még mindig a szőlőlombok és babérbokrok. A hold egy ragyogó kamea volt fölöttünk. Mint egy nagy opálkagyló, olyan az ég s mintha még mögötte volna a tenger s a kagyló abban ringatóznék. Minden hallgatott, de a csönd olyan volt, mint sohase máskor. A fülünk hozzászokott finom beszédjéhez és hallottuk mind a hangokat, melyekből a csönd össze van komponálva. Lehelet-lágy zizegés vibrált a levegőben. Csofátos halk spinét-muzsikát játszott a föld. Meleg sóhajtások szálltak a nedves földből. A pára köddé nőtt a völgyben. Jött a zizegő, halkan dudoló, tejfehér köd. Nőtt és ölelgetett bennünket nedves, megejtő karjaival. Jött élénk pompásan, mint egy kiterített szőnyeg és azután nőtt fölénk. Jött hozzánk a hegyek felől. És áradt széjjel az egész mély völgyben, omlott, kuszott. És mi révedeztünk benne, hárman. Közülünk az egyik asszony előttünk ment (most úgy, mint sohase máskor), ment a ködbe, mely ölelte és vitte magával. Ment egyedül előre, arrafelé, ahol a köd született. Egy szerelemre teremtett, érett asszony, egy mélységes nagy asszonyiség, maga az élő nőiség. Elhagyatva maga is és vágyait elhagyva és vesztve az uton, mint a lyukas zsebből kiguruló gyöngyöket. (Ó, barátaim, ha láttok így előremenni egy asszonyt, egészen egyedül, becsüljétek meg.)

— Egy nap, hogy az életünk így már elviselhetetlen volt, megfogtam a két kezét, a szemébe néztem és mondtam: holnap jöjjön el hozzám. Elszánt voltam, hős, aki magával rántja az ellenségét a mélységbe. Tenni, tenni kell valamit! Nem volt mit beszélnünk tovább erről a dolgról. Remegtünk és görcsösen szoritottuk meg bucsuképp s a holnapra való ígéretképp a kezünk. Száraz volt az ajkunk. A torkunk égetett. A csókunk, hogy elváltunk, mint egy száraz, lázas sóhajtás. Tudom, hogy elváltunk, szerettük volna visszaadni egymásnak a kezünkkel adott ígéretünket: már késő. Hogy vártam másnap, egy átvirasztott éjszaka után! (Hát ez az a nap, amelyen megint frissék és ruganyosak leszünk! Megtelünk életkedvvel!) Az éjnek és a napnak egy percze se múlt úgy el, hogy azt az én várásom ki ne töltötte volna. Rendeztem a szobát, behintettem virágokkal, a függőnyeimet

összehuztam, hogy kellemes, szelid legyen a félhomály. És a fülem folyton az ajtón. Eljött. Halásápadtan, mint egy álomjáró. Aztán bezárva az ajtó és mi egyedül együtt. Leültettem és mellé ültem. És néztem: ki ez az asszony? Hogy jött ide? Mit akar? Miért vagyunk mi egyedül, ketten, egy bezárt szobában? Beszélni akartam, de hang nem jött az ajkamra. Miről beszéljek? Semmi se jutott az eszembe. Ugy ültünk együtt, mint két ember, aki először találkozik és még nem tudja, hogy melyikük micsoda. Miről beszéljenek hát? Valamit tenni kell! Megfogtam a kezét, ügyetlenül, elejtettem. Némán, meréven türte, feszült várakozással. De hiszen mi borzasztó egyedül vagyunk! Milyen csönd! Mi sose voltunk még ilyen csöndben. Ez elviselhetetlen. Hangokat, hangokat! Csókok és ölelések hangját! Kialtani szerettünk volna. Mi még sohasem voltunk így együtt, sohasem voltunk együtt szobában. Csak az utcán, mely szerelemmel volt telehintve. Mellettünk mindig voltak ölelkező emberek, akiket láttunk, hallottunk, — hol vannak? Csönd. Én nem tudom, ki ez az asszony, akit mindig másként láttam. Hol van mellőle az utca, az emberek a padokon, az egymásra hajtott fejek, a kertek füledt alkonyati levegője? Semmi. Mindezek nélkül — csak ő. Itt van nálam egy asszony, aki nekem adja magát. Ó, én tudni szoktam a kötelességem. Odamentem hozzá és nyugodtan lehuztam a bluzát, mint egy próbabáburól. A karja a kezemben. Ez egy asszonyi kar? Mindent engedett tenni magával, szenttelenül, lecsukott szemekkel. Én kíváncsian néztem, már oly rég láttam asszonyi testet. Tudtam a kötelességem, többször megcsókoltam, de minden izgalom nélkül. Aztán lefeküdtünk. Mindketten egyszerre gondoltunk arra, hogy hogy is kell szeretnünk egymást? Mit kell tennünk? Mindent, mindent elfelejtettünk. Megerőltettük az emlékezésünket. Mit tettünk azelőtt? És régi, régi szerelminkre gondoltunk. Jöttek lassan az emlékek, meglevenedtek és mi kezdtünk fölmelegedni. És én azt hittem, ölelek egy nőt, akit valaha nagyon szerettem, aki rég meghalt. És ő egy halott férfit, akit nagyon szeretett. Ölelkeztünk és egymáséi lettünk, hangtalanul és oly óvatosan, mintha két gipszfigura lettünk volna, vagy két elporladt csontváz, amelyekhez csak éppen hozzá kell érni, hogy nyomban széjjelmáljanak. Azután elment. Egy szót se szóltunk, ő ment elől, le a lépcsőn, én követtem. Lent az utcán egymás mellett mentünk, de még mindig nem szóltunk. Oly szomorúak, oly halálosan szomorúak voltunk. És egyszer — ő előre ment. Éreztem, nem szabad mellette mennem. Engedtem elől menni. Követtem. De a távolság egyre nőtt, mindig több és több ember járt közöttünk. Tudtam, ezután ő már mindig előre fog menni egyedül. Mindig előre. Sohasem mellette egy férfinak. Ó, rettenetes ezt tudni egy nőről. Végre teljesen elveszett előlem. Nem láttam többé soha.

Az asszony mellettem megértett. És beszéd nélkül mentünk ezután. A köd egyre nőtt, már a nyakunkig ért. Széles tenger volt, beláthatatlan. A cziprusok álltak csak ki belőle s a hegycsúcsok. Mindjobban hallottuk a hangját. Mélységes hangját a völgynek s a köd suhanásának. A cziprusok, mint megannyi hur, pengtek. Komoran zengő hangon. Egy hatalmas, bugó hárfá volt a völgy, köröskörül a folyók és ingoványok, a lápok és morotvák daloltak. (Fejük fölött állt a hold, mint egy kamea.) A hangok rajtunk keresztül szálltak, átittak bennünket. Pengő és bugó hurok voltunk magunk is, visszhangzó hangszer-üreg, zengő ember-völgyek. A köd nőtt és ölelve dalolt. Hát hol vagyunk és mik vagyunk, még mindig emberek vagyunk? Mit keresünk éjjel, a hold alatt, ebben a fehér

tengerben? Nem nimfák vagyunk a hullámokon, akik tánczainkat lejtjük a holdnak? Vagy eliziumi mezőknek lézengő sápadt lelkei, akik magunk is ködből vagyunk és köddé foszlunk? Kóválygó és libegő lélek-hüvelyei nirvánának? Kisértetek egy misztikus, nedves másvilágban? Választ nem kapva sehonnan, lejtettünk tova. Csak a fejünk látszott ki világosabban: Holdfényben ragyogó fejünk. Lassan, lassan repültünk, három kőbor éjszakai madár, három fakó hattyu, három ködmadár. Ugy vonultunk, mint ahogy éjjel vándormadarak vonulnak el a fejünk fölött. Mi is vándormadarak voltunk, akik mindig repültünk egy szebb, jobb, melegebb világrész felé. Nem gágogva, csak halkán suttogva, vagy egészen némán. Még a szárnyaink suttogása sem hallatszott. Beleveszett minden a ködbe, a parancsoló, hullámzó ködbe. A vonuló éjjeli madarak közt is mindig elől repül egy. Így ment köztünk előre egy asszony.

Ó, barátaim, ha láttok egy asszonyt így előre menni egyedül, nagyon szeressétek. Az én nevemben is. Ti nem tudjátok, milyen szomorú az, mikor egy asszony így előre megy. (Mert mindig előre fog majd menni.) A szeme ilyenkor csak félig van nyitva, egyik felével néz csak kifelé, a másikkal befelé. Mikor egy asszony így előre megy, mindig magába néz. Ti nem tudjátok, milyen szomorú az, mikor egy asszony mindig csak magába néz. Sohase másba. Mindig csak magába.

A te anyád.

A te anyád a legkedvesebb asszony,
Arany a szíve, lelke jó, szelid,
Tele érzéssel, bizalommal, hittel,
Fehér kis keze redőket simít el,
S letörli a zokogók könyeit.

A te anyád a legokosabb asszony,
Éles szemével a szívekbe lát,
És bölcsesége soha el nem hagyja,
Míg más leánynak anyja csak az anyja,
Neked barátnőd az édes anyád.

A te anyád a legszebb asszony is,
A kedvességnek szobra és a bájnok,
S bevallom néked őszintén szerelmem:
Csak akkor támadt az érzés szívemben,
Mikor előbb már láttam az anyádat.

A te anyád legjobb az asszonyok közt,
Szeme mosolygó, jószággal tele,
Tud szánakozni még a szenvedőkön,
És áldom őt majd időtlen-időkön,
Amikor én már beszéltem vele.

A te anyád az anyák mintaképe,
Hozzá hasonló nem élt soha tán;
Ő a legjobb és ő a legkedvesebb,
A legokosabb és a legeslegszebb,
Nincs több oly asszony. — Csak az én anyám.

Radnóthy Dénes.

Krónika II.

A nyugdíjasok.

— febr. 21.

Ninini, a sokféle nyomoruságban róluk bizony megfélekedtünk. A pezsgő, tomboló »volles Menschenleben« érdekességei, a ma harczai úgy lekötötték minden figyelmünket, hogy nem maradt időnk azokra is gondolni, akik már félreálltak, akik már megváltották maguknak a pihenés jogosultságát, akik a tegnapi már. Olvasva most, hogy életjelt adnak magukról, a tiszta tragikómikum teljes érzése járja át a lelkünket. Egyrészt azért, mert önkénytelenül szatírára fordul a toll hegye, amikor ebbe a mostani, már-már félig hólnapi mába beleszól a tegnapi is, másrészt pedig azon a réven, hogy a kortünetek egyik legkeserűesebb kortünete, hogy már a nyugalomnak, a mozdulatlanságnak, a világgal való leszámoltságnak, vagy úgy-ugy való megbékültségnek a rétegei is megmozdulnak és szaporítják a gondunkat azzal, hogy elmondják; hogy nekik is megnövekedtek a gondjaik.

Azaz : csak el akarják mondani. Mert, hogy eleget tegyek minden ujságczikk kötelező erkölcsének, az információnak, el kell mondanom, hogy miről van szó. Arról, hogy a nyugdíjasok szervezkedni akarnak, mert az ő fejüket is nyomja a bu és ők is akarnak — mit is? — valami nyugdíjjavítást, vagy drágasági nyugdíjpotlékot, szóval ők is akarnak még élni, amikor pedig a munkától legforróbb kéz is alig képes ma már élni. De a szervezkedésük sajnálatos módon ütött be, a hirdetett gyűlésükre alig ment el egypár ember, a szolidaritást még a legnagyobb áramkiváltó, a nyomoruság sem tudta kiváltani belőlük. Ennek csak részben lehet oka a podagra, amelylyel, bizony mondom néktek, nemcsak lépcsőt, hanem sima aszfaltot is kellemetlen járni, meg a kezdődő marasmus, amely apatikussá teszi az embert még a sorstársai sorsa iránt is.

Szóval a nyugdíjasok a maguk érdekének a megvédelmezésére szervezkedni akartak és a szervezkedésük nem sikerült. És ennek a kapcsán eszünkbe jutnak ők, az elfelejtettek.

Mert a nyilvánosságnak minden hangja nagy simpatíával fogta fel természetes dolognak, hogy fizetés-emelést követelnek a vasutasok, a napidíjasok, a vármegyei tisztviselők, a munkások, mind az életet velünk együtt verekedő emberek. De arról totaliter elfeledtünk, hogy a már nyugdíját, tehát nálunk feltétlenül nagyobb kényelmet megérdemelt ember is drágábban kapja ma a húst, a vaját, a tejet, a becsinált leveshez való — ideálisan penzionátus étel. — tyuk- vagy libaaprólékot, a szenet, a petróleumot, még a patikát is, ami pedig a drágaság nem alap nélkül való exponense és amire neki van talán a legnagyobb szüksége. Sőt hogy neki is emelte a háziur a házbért és hogy neki is drágább lett ma már a levegő is. Mert ne tessék gondolni, hogy a levegőt ma Budapesten ingyen mérik.

Nem; azzal együtt jár bizonyos mennyiségű koromnak és baktériumnak a lenyelése mint ellenszolgáltatás és aki az igazi, mindnyájunk szabad kincséhez, a levegőhöz akar hozzájutni, az mehet Korfuba, vagy Riminibe, avagy Meránba, ott ingyen kapja, ha van ingyenjegye hozzá és van rövid kis ötszáz forint a zsebében.

De kanyarodjunk csak vissza. eme rövid vargabetű után a témához, a nyughatatlanná vált nyugalomhoz, ahhoz a szervezkedő kísérlethez, amely természetesen és megérthetően azzal végződött, hogy — nem sült el. Még csak elkezdődni sem tudott, ahogyan a tragikomédiák az életben sohasem kezdődnek, sohasem végződnek, hanem mindig csak folynak, folynak, legrettenetesebb jelképül annak, hogy van örökkévalóság, igaz, hogy nemcsak a papiroson, hanem az életben is van kör, amely tudvalevően az a görbe vonal, amely sehol sem kezdődik és sehol sem végződik.

Itt van, kétségtelenül itt van közöttünk most már a sganarelle-i, avagy géronte-i szomorúsága a kómikumnak, avagy nevetséges volta a szomorúságnak. Nem nagy rébusz, hogy ezt Molière még meg tudta látni, mi maiak pedig csak úgy mellékesen térünk ki rá. A Napkirály uralmának meglehetősen nyugodt gazdasági viszonyai között az öregek is számot tettek, belekerültek a gondolkodásba: ma csak azt a felebarátunkat érezzük, akinek a még verekedésképes könyöke az oldalunk bordáját döfödi. Ebbe a hajszába, az idegdühnek, a karomra álló körmöknek, a villogó szemeknek ebbe a forgatagába csak az szóljon bele, aki fakult halántékkal is képes még fiatal lenni. Mert ha ezek nélkül a kvalitások nélkül szól bele, akkor a dolga nem sül el; ami pedig el nem sül, az ma a struggleban gyászosan kómikus, vagy nevetségesen megsirni való.

A dolog a következőképpen áll: a ma lehetséges érvényesüléshez két dolog kell, — igen jó gyomor úgy a testiekben, mint a lelkiekben és olyan munkaképesség, amely a gondolatot nem hagyja meg pusztán az élet illatának, hanem prostituálja közhaszonra. Scarron, a nagy karosszékéből már pusztán csak beszélő, kontempláló, megnyugodott és halálöszönös ma legfeljebb valamelyik ispotályban kapnia helyet — ex gratia specialis. A szép tétlenségeket, a boldog nyugalmat megette a szomszédunk könyöke, amely untalan belefuródik az oldalunkba és ha előre noszogatni nem tud bennünket, akkor félrelök. Ezért a mai érvényesüléshez, amely — ne tessék ezt elfelejteni — az érvényesülésnek tökéletesen konzervatív formájú, az individuális kimagaslást kajánul letörni akaró módja, az kell, hogy az ember seregbe csapódjék össze, a szolidaritását éreztesse, a »mindnyájan az egyért« erejével tudjon csikarni. Mert ma már nem lehet kiérdemelni, nem lehet megszolgálni, nem lehet a békés nyugalom »Spende«-jéül kapni azt az anyagi lehetőséget, amely tél-tul elég arra, hogy kivárjuk vele a természetes sirt. Ma csikarni kell. Förtelmes marakodással, mert ma már nem individuumok harcolnak a másik egyén ellen,

hanem tömegek, osztályok, amelyek az osztálytalanság hazug nevében jönnek és a konzervativizmusukat, az arisztokratikus törekvéseiket csak azért rejtik az ellentét jelszavai alá, mert — alulról akarják elkezdni.

A munkaképesség teljes birtoka és nem a már megoldott feladatok érdeme, nem a fáradságnak haldan jogos várakozása kell ma ahhoz, hogy az ember ne csupán várja a sült galambot, hanem le is tudja spékelní a levegőből. Ahol pedig még most is mindig ott röpköd.

A vasutas tud magán segíteni, mert a kezében van az amerikázás lehetősége, a hivatalnok erőt érez magában, mert látja, hogy ha leteszi a tollat, a többi hivataltársa is ott hagyja a kalamárist, a munkás pedig nagy ur, mert szervezetségében neki »mellificant« a többi »apes« is mind, egy jelszóra. A munka megszüntetése, vagy meglasztása, türhetlenné váló huzavonája az a fegyver, ami a gazdasági javulás lehetőségét a kezébe adja az emberéknek. Szóval a sztrájk, akár nyiltan kimondott, akár lappangó formájában.

De hogyan sztrájkoljanak a nyugdíjasok? A penzionolisták, akik többé nem a még szolgáltatandó munkáért, hanem a már beszolgáltattakért kapják azt a gazdasági lehetőséget, ami — nem akarok sokat számíthatni — bizonyosan kevesebb a Vanderbilt Gladys hozományának kamatjának a kamatjánál. Valóban, ők felkelnének, »hajh, de nincs erő« és miután szervezkedni akartak, az történt, hogy a szervezkedő gyűlésükön az összehívókön kívül csak egy pár, magát talán úgy belül még mindig fiatalnak érző öreg rokonkebel jelent meg. És a szervezkedés kudarcot vallott az elgondolásának csaknem a pillanatában, mert — irtózatos becstelensége ez a mai világnak — csak a még szállítható munkában van most erő és csikaró képesség, a befejezett munka olyan akcióképtelen és annyira meghonorálatlan, mint az a kutya, amely »da liegt begraben«.

Mert itt van eltemetve a kutya. Ez a szürkülő halántékok gondolkodóbaesése: mi lesz velünk, ha a munkánkkal többé nem tudunk nemcsak hogy keresni sem, de még revolverezni sem. Mi lesz velünk akkor, amikor a legnagyobb szükségünk van az élet kicsinyesen nagy kényelmeire, amik közül a fő-fő a munkától való szabadulás.

És a felelet tragikomikusan könnyü rá: »Hund? Wird begraben.«

Paganel.

A góg nem ismer kötelességet.

*

Mindig szeretjük azokat, akik bennünket csodálnak, nem mindig szeretjük azokat, akiket csodálunk.

*

A nappal és a halállal nem tudunk szembenézni.

Medgyaszay Vilma.

Uj magyar vigjátékirók, mikor otthon a szivarfüstös csöndben ültök éjszaka, s boldogan, amért a villamos csöngetése már elhalt, irjátok a nagy jelenetet, a finomat, a várva-vártat, amelybe bele akartok irni minden szép és okos asszonyiságot, mennyit fogtok gondolni ennek a szép lánynak a gyönyörű szemére, a tekintetére, amely ravasz, elmés, okos, szomorú, bátorító, visszautasító, kitüntető és lenéző, mindenkéül azonban megbocsátó, — az orrára, amely elmésebb, mint minden eddigi magyar vigjátéki pointe, a finoman rajzolt szájára, amely a szemével és a lelkével együtt nevet, az arcza formájára, amely mintha az esti világításnak termett volna, a kissé nazális hangjára, amely egyike ama csöndet parancsoló hangoknak, melyek ha a színpadon megszólalnak, kétezer embernek mulik el egyszerre a köhögési ingere, — mennyit fogtok, mennyit fogunk még rá gondolni és mennyi rossz vigjátékot fogunk még irni neki!

Most még az Andrassy-uton, a kabaretben énekel minden este négy nótát, sokunknak szerény, de rendíthetetlen meggyőződése szerint jobban mint Yvette Guilbert és Mela Mars. És éneklí az egész skálát az ácslegényről szóló *grivois* nótától kezdve fel egészen az »Anyasziv« véres borzadásáig. Akik értenek hozzá, azt mondják, hogy Medgyaszay Vilma a jövő legnagyobb stíli magyar színésznője. A technikának az a feltétlen biztossága, az önkritikának amáz igen komoly foka, a tökéletes, igazán tökéletes színpadi külső, ami Medgyaszay Vilmát jellemzi, könnyüvé teszi számára azt a feladatot, ami a legnehezebb minden művész életében: ezeket a nélkülözhetetlen külsőségeket megtölteni az egyéni tehetség mézével. Nálunk még negyven-ötven éves színészek játszanak és ötven-hatvan éves szerzők irnak ugy, hogy még mindig küzdenek a mesterségük technikai részével, amin az ugynevezett művelt Nyugat szerzői és színészei kötelességüknek tartják már 35 éves korukban tul lenni. Nálunk az operettszerző az első száz-előadásos sikere után kezdi tanulni a hangszerelést, sőt nálunk még bün is egyesek szemében az, ha valaki a művészete keretén belül nem esetlen, s ha csak akkor ültet be utast a kocsijába, amikor már megtanult lovat hajtani. Aki komolyan veszi ezeket a dolgokat, annak öröme telhetik Medgyaszay Vilmában, akinek már ma — még gyereklány korában — semmi dilettáns iz nincs a színjátszásán, akinek a vére színészvér, akinek a beszédje nem más, mint párbeszéd, mindig párbeszéd, még olyankor is, amikor csak ő maga beszél, s amikor azt a hatást teszi az emberre, hogy dialógot mond, amelyből hiányzik a másik beszélő személy.

A legérdekesebb színészi vonása egy abszolút és befejezett asszonyiság, amelynek klaviatúráján minden író eljátszhatja a legszomorúbb szerelmes emlékeit, a leggyöngédebb testvéri érzéseit, a legvadabb lázait és a legkeserűbb megcsalattatásait. Ahogy a színpadra lép: tökéletes asszony-tükör, amelyben minden nő meglát-szik, csak aztán ember legyen az az író, aki ez elé a

tükör elé modellt tud tartani. Jellemző tulajdonsága, hogy a tehetségtelen munkát nem tudja jól előadni. Ilyenkor egyenesen rossz: utánoz, kapkod, elveszti a talajt maga alól. De egy jó kuplésornál, egy kedves replikánál felragyog és kivirágzik, találékony, egyéni és magával ragadja az embert.

Két dolog hiányzik még csak a karrierjéhez, amely most indul: színház és szerző. Hál' Istennek oly sok a szerző, hogy majd csak akad egy, aki a »nagy szerepet« megírja neki. És hál' istennek oly kevés a színház, hogy akármelyik tiszteli is meg magát ezzel a leánynyal, Medgyaszay Vilma nem fog elveszni azok szeme elől, akik benne a közel jövő legelőkelőbb magyar színjátszó stílusának megtestesülését látják.

M. F.

A farkas.

MUJZSEL V. orosz elbeszélése.

(4)

— Mért ne! Adok szívesen. No, te meg elaludtál! — buzdította aztán a lovat Moszej és csettentett az ostorával. A ló nekidült a hámnak, a szekér megcsikor-dult és elpergett.

— No hát az isten áldjon meg! — szölt végül Djuzsikov és elhekebokált a sánta lábával.

Makszim egy ideig még ott állt magában, aztán elment a Pjegárevék izbája előtt egyenesen haza, tovább is a földet nézve és a szakállát birizgálva. A különben mindig erős, tagbaszakadt ember most egészen eleresztette magát s olyan volt, mintha valamiért szégyenkezne. És maga sem tudta, hogy miért? Azért-e, mert neki olyan fia van, aki miatt házkutatásokat tartanak, vagy azért, amit a muzsikok az imént ki-jelentettek.

— Együtt gyujtogatni, rabolni az jó, de már a tömlöczben ülön csak egymaga Gavrjuha! — tündött Makszim, a szakálla hegyét csipegetve, s ugy tett nekí, hogy ezt most nem gondolja, hanem csak eszébe jut, hogy ezt neki nem régen mondta valaki... Lám, hát a rendőrtisztet megkenték, a rendőrt meg itatják... Majd járnátok is ti a rendőrség kedvében, ha tiszták volnátok!

Este megint eljöttek a muzsikok, egyenkint, ket-tenkint és mindnyájan ott maradtak. Ugy tettek, mintha valami dolguk lett volna: ki a szövőszéket jött kérni, ki egyebet, sőt Prohor mintha csak egy pipa dohányért jött volna, holott hiszen a szatócs Moszej szívesen adott volna neki hitelbe is dohányt.

Es megint szóba hozták Gavrilát, de óvatosan és szétnézegetve, mintha nem akarnák, hogy más is hallja, amit beszélnek.

Abból, hogy külön-külön jöttek és más-más időben, mégis egy dolgról beszéltek és egy értelemben, azt lehetett látni, hogy egy erős falat vontak, amelyet áttörni lehetetlen.

A vén asszony sirt, a vak nagyapó diplomatikusan hallgatott, Makszim pedig csak a karjait terjesztgette és sóhajtozott.

Nesztelenül, szótlánul, ijedten s lépteiben alig ringatva járt az izbában Kszjusa, kikerülve Lenkát, aki egyre morgott »erre az egész disznóságra«. És Lenka, mihelyt Kszjusa eléje került, még hangosabban morgolódott és szidta a bátyját.

Makszim megint bement Gavrilához; restelkedett, félt attól, hogy azt kellett cselekednie, amit nem akart.

Gavrila a lókán feküdt halványan, tágra nyílt szemekkel, a fázástól a ködmön alatt kuporogva. Időnkint kinyújtotta széles, csontos kezét, felfogta az oda állított korsót és ivott. Égető szomját azonban eloltani nem bírta, csak enyhítette kiszáradt, elcserepesedett ajkai hőségét s visszatette a korsót.

Makszim leült hozzá s újra elkezdett beszélni arról, hogy a muzsikok feljelenthetik őket, hogy veszedelmes Gavrilának itt maradnia. Lassan, mintegy bocsánatot kérve mondta ezeket, mert tudta, hogy Gavrilának nincs hova lennie és sajnálta azt. S egyszer, amint a fiához lehajolt, hirtelen megijedt: a felhajlott ködmön alól száraz, forró hőség csapott ki s ebből megértette, hogy Gavrila beteg és forró lázban fekszik. Ijedten nézett a fiára, meglátta annak csillogó szemét, lesoványodott arcát, amelynek csontjai élesen álltak ki, és még jobban megrémült.

Homályos, félnék gondolat rezzen meg agyveleje valamely félreeső kis zugában. Maga is félt e gondolatát a magáénak vallani, de az élt és félelmes sejtelemmel gyötörte őt.

— Már pedig csak menj el innét, — szolt Makszim szaporán — semmiképp sem lehet itt maradnod, menj, menj... Mert magad is láthatod, hogy a muzsikok... Menj, menj! — ismételte makacsul, nyugtalanul, aztán hirtelen felugrott, összeszorította a fogát és vad kegyetlenséggel kiáltott; amelytől magának is kínos fájdalom szorította össze a szívét:

— Mondom, hogy menj el innen, menj, menj!...

Aztán két lépéssel kiugrott a kertbe és elszaladt, bukdácsolva, ténferegve a nyirkos talajon, futott ijedten, esztelenül s remegő ajkaival azt susogva:

— Uramistenem, csak meg ne halna itt...

Őutána megjelent Lenka. A rövid, goromba ficzko olyan volt, mintha valami kontár mester valami dücskös fából faragta volna ki, arcza olyan pufók, mintha fel lett volna fujva. Összehúzódva ment be a fürdőházikóba, megállt ott vagy egy percig, körülnézett s odament a bátyjához. De nem ült le, csak lehajtotta a fejét, rászegezte a bátyjára apró, zöldes szemeit.

Gavrila ránézett, aztán közömbösen elfordult.

— Tudod mit? — kezdte Lenka, meglóditva a fejét és egyik lábáról a másikra nehezedve, aztán erősebben megállva, mintha birokra készülne — egyenesen azt mondom neked, hogy menj el innen, testvér. Igen... Menj el pedig rögtön. Nincs itt neked semmi keresni való, menj el! és menj el! Mert mink nem hittünk ide tégedet... s vagy a parasztok vagy mások ugyis elvisznek innen. Menj el, míg szépen vagy... Nincs itt neked semmi dolgod, nem volt miért, idejönöd... Meg aztán az sem való ám, hogy olyan leánykákat kerüljess, akiket talán más valaki feleségül akarna venni... Érted? Menj el, azzal vége!

Itt megállt és hangosan, haragosan horkantott az orrával.

Gavrila ránézett az öcscsére s úgy tetszett neki, hogy nem Lenka az, aki itt fenyegetődik s akit ő mint kővér, esetlen gyereket ismert, hanem hogy valami szörnyű, kiméretlen gyürü szorongatja őt összebb és összebb attól kezdve, hogy a kényszer munkára vitt tolonczok közül megszökött.

Eleinte ő ezt nem látta s ámbár szökése első idejében jobban félt az emberektől, mégis csak egyszerű emberek voltak azok, akikkel találkozott s akik aztán tovább mentek és őt észre sem vették. Később már

kevésbé félt az emberektől s akkor azok már gyanakodni kezdtek rá, időnkint rosszindulattal nézték őt, de mintha nem is azok, hanem mintha azok megett állt volna valaki, mozgatva őket, amint annak tetszett, azért, hogy őt körülfogják, leteperjék.

Akkor gondolta ő azt, hogy: »haza!«

És eszébe jutott a faluja, amint ő azt elhagyta volt: az ismerős, egyszerű, jólelkű falu. »Apám elrejt, a muzsikok el nem árulnak, nagyapó ad pénzt...«

És elindult bizalommal és vigan hazafelé, nem gondolva a láthatatlan gyürüre, amely őt körülövezte. Az pedig meg volt és körülfogta őt. Különös, érthetetlen volt ez, mert ő itt mindenkit ismert s tudta, hogy ezek valamennyien jó és nem kegyetlen emberek. A legkülönösebb azonban az volt, hogy ezek most mind megszólaltak, de mind úgy, mintha nem ők beszélnének, hanem az ő szájukkal valami erős és gonosz hatalom, amely mozgatta őket, maga pedig a hátok mögé bujt.

Lenka úgy állt, mint a támadásra kész bika; lefelé szegte a fejét és eleresztette vaskos, rövid kezzeit. És fortyogott valamit, amit Gavrila csak nehezen hallott a fejében egyre kőválygó zugáson át. Nagy erőfeszítésbe került, hogy valamit megértsen; szeretett volna inni, mert a nyelve szárazon, forrón forgott a szájában, a feje fájt, égett.

— Menj el, — böfönt rá megint Lenka — mert ő nem neked, kényszer munkára ítélnék való... Te őt törvényesen el nem veheted. Apánk meg anyánk is énmeltem vannak, mert ő jó, dolgos leány, a családunk is jól ismeri, kiskorától kezdve itt élt és mintha csak a saját leányunk lett volna... Menj el és ne csinálj itt zavart. Ha el nem megy, — tette hozzá, a bátyja felé lépve és lehajolva — istenemre mondom, hogy rosszul jársz... Akár a muzsikok, akár másvalaki, egyszóval feljelentenek a rendőrnek, aki itt van a faluban és nem is messze.

Gavrila látta a feléje hajló s a világosságot elálló alakot, s mert azt alulról nézve látta, roppant nagynak és súlyosnak tetszett az neki, mintha kőből lett volna kifaragva. Időnkint megmozdult az alak, hol közeledve s nyomasztó érzést keltve, hol távolodva s baljóslatu fekete hegygyé növe.

Száraz, felcserepesedett ajkait harapdálva lassan, nagy megerőltetéssel szolt Gavrila:

— Ah, ha egészséges volnék... összetörnék, te kutyakölyök...

V.

A feje zugott, a füle hangosan, szünetlenül csengett, csengett pedig hol vastagon, hol vékonyan, méretes, zökkenő rohamokban. Felkelni nehezére esett, mert valami édes lustaság kimondhatatlan súlyljal nehezedt a vállaira és vont a lefelé. Mikor pedig felállt, meleg, sűrű vére tompán ütött a fejébe és szemeit elhomályosította.

— Fel kell öltöznöm... fel... — suttogta Gavrila — itt van a csizmám...

Mintegy álmon keresztül, homályosan emlékezett, hogy valahol ott van a csizmája. Kihuzták azt is a kútból s a padlás alatti szárítóléczre akasztották és sokáig szikkasztották ott. Nagynehezen előszedte a csizmáját s még nehezebben felhuzta.

— Hát a ködmön...

Az a ködmön, amely alatt feküdt, az anyjáié volt, azt nem vehette magára. Az övé pedig még nem száradt ki egészen; megtapogatta ezt Gavrila és érezte, hogy a szőre nyirkos, összezsapzott.

— Olyan nedves, hogy még rosszabb, ha felveszem! — gondolta, hanem aztán egyet legyintett a kezével és felvette.

A báránybőr kellemetlen, savanyu szaga a fejébe ütött és görcsösen szoritotta össze a torkát, mintha meg akarta volna fojtani. Hogy ettől meneküljön, Gavriła kiment a kertbe s odatámaszkodott az ajtófélfához.

A föld felett apró eső-por terjengett zajtalanul, de folytonosan. Gavriła az ő beteg bőrének száraz és kiélesedett érzékenységevel megérezte a nedvességet s azon mértékben, amelyben arcza nyirkosabbá lett, a feje is megkönnyebbült, lélegzése felszabadult.

Menni még nem igen birt, valami még nyomta lázas agyát és kínosan hatott rá az a tudat, hogy nem birta elgondolni: mit kelljen még megtennie?

Tépett, befejezetlen gondolatok röpködtek a fejében, mint esti árnyak a fülledt szobában és rendetlen sorban csoportosultak olyan valami elfelejtett dolog körül, amit elfelejteni nem kellene.

— Az anyám? Nem. Lenka? Az sem. Összeállnak és megnyomnak, mint farkast a hajtóvadászaton... Nem; ez sem az... Kszjusa? Igen, Kszjusa...

Egy pillanatra elgondolkozott s azalatt ködös, ingadozó árnyképpen támadt fel a sötét, nedves kertben egy gyenge, ringó leány-alak. Homályos, fehérés foltként tünt fel egy arc s azon viszont szomorú szemeknek sötét foltojai; az árny megmozdult, oldalra és fölfelé lendült s mintha egyre összébb olvadt, szétporlott volna. És megint csak a vén almafa maradt ott az ő sűrű ága-bogaival, aztán még a kut kámvája, meg az ől fala a távolban.

— Nem; még az sem...

Egyszerre, mintha világosság gyult volna elméjében, emlékezőtehetségének megerőltetésével egy pillanat alatt megtalálta, amit keresett:

— Nagypó és a pénz!

(Vége következik.)

Krónika III.

Bélácska a Rókusban.

— febr. 21.

Szegény kis Ilniczky Béla amputált lábbal fekszik a Rókusban és nem igen érti, hogy tulajdonképpen mi is történt vele. Elaludt a vonatban, valami rettentőt álmodott és egyszerre csak arra ébredt, hogy leesett valahonnan és mindene fáj. Egy kemény földhányásról gurult lefelé, fölötte hangosan dübörgött a vonat, ő pedig fázott és egy kicsit félt is. Aztán megállt a dübörgés, odaszaladtak hozzá a nénik és a bácsik, betették a vonatba, dédelgették, ahol vérzett, ott bekötötték. Amikor beértek egy rettenetesen zajos nagy állomásra, ott megint más bácsik vártak rá és bekocsikáztatták széles utczákon keresztül, ahol rettenetesen sok lámpás égett, egy hosszú folyosós nagy házba. Bélácska jó gyerek; békén hagyta magát czipelni mindenfelé s mikor végre jól körülnézhetett, azt látta, hogy nincs otthon. Egy nagy szobában feküdt szép tiszta ágyon, egy nyájas apáca sürgött a sok ágy között, amikkel teli volt a nagy szoba. Bélácska látta, hogy törődnek vele,

hát azt mondta, hogy jól van, de most menjünk a papához. Azonban nem mehetett a papájához, mert egyelőre egyáltalában nem tud menni: az egyik lábát levágta a vonat. Kiváltképpen pedig a papájához nem mehetett, mert a papáját becsukták. Ugyanis, mint tudjuk, a papája dobta ki a vonatból Bélácskát, s ez örültség vagy bűn, de mindenesetre olyan dolog, amiért a társadalom becsukja az embert — addig is, amíg az orvosok és bírák összetett tudománya kisüti, hogy hová?

Egy másik, hosszú folyosós nagy házban pedig a Bélácska papája üldögél és mikor tulesik vallatáson, vizsgálaton s végre egyedül marad, maga is töprengeni kezd azon, hogy mit is cselekedett voltaképpen. Szerencsétlen természetű ember volt világeletében, akit mindenünnen hajtott valami legyőzhetetlen erő — tovább, bele a meleg nyugalomból a fagyos bizonytalanba. Rossz hivatalnok, rossz férj, rossz apa, rendesen dolgozni nem tudó, garázda, iszákos... A vonat monoton ritmussal rohant vele a dermesztő reménytelenség felé, a kerek egyhanguan skandáló csattogása félálomba hipnotizálta, pedig a gondoktól, bufelejtőtől, degenerált gyöngeségtől már ugyis kábult volt a feje. Félig béna agyán zavaros rendetlenségben vágattak át keserű, határozatlan, elmosódó gondolatok. A vonat altató robogása, az emóció nélkül hullámzó telegráfrótok, a kisértetiesen rohanó póznák, a homályos fülke stereotip formái között semmi se volt, amibe a figyelmével kapaszkodhatott volna. De egyszerre a fián akadt még a szeme: a keskeny padon összezsugorodva aludt, édesen, mint egy egészséges kis gyerek. A sok ködös gondolat egyszerre odakristályosodott az irigyelni való, gondot nem ismerő, nyomorúságának tudata nélküli, boldog gyerek, a züllőfélben levő ember keserves nyüge köré. Olyan boldogan, olyan bután, olyan irigyelni valóan szuszogott a kényelmetlen padon, hogy a zavaros fejű rossz embert elöntötte az irigység keserű dühe. Kidobta a fiát az ablakon. A kis fiút meg lehetett azért menteni, csak a lábát kellett amputálni; az apát természetesen ártalmatlanná kell tenni, hát becsukták.

Hogy egy apa, aki így cselekszik, beteg-e vagy gonosz, az nem probléma, — mert világos, hogy mind a kettő. Az élete folyása arra vall, hogy rendes életre — vagyis a milieujével való harmonizálásra — képtelen volt. Ez pedig betegség; mert az egészség az, hogy az ember minden hatásra, ami a környezetéből éri, egy praktikus reflex-szel válaszoljon. A nagy melegben például — bocsnat, hölgyeim! — izzadni kell, s aki nem tud, annak egy igen fontos szerve beteg. Aki közönséges dologra rendkívüli cselekedettel válaszol, az nem tud egyensúlyba helyezkedni a világegyetemmel, pedig hiába, erre az egyensúlyra szükségünk van, mert ez az egészség, boldogság, minden. Az aztán részletkérdés, hogy az ember hol mondja föl a harmóniát: akinek a gyomra nem reagál kellőképpen a megevett ételre, az rosszul emészt, aki kis kellemetlenségekre nagy dühbe jön, az összeférhetetlen ember, aki a maga érdekeit a másokéval nem tudja arányba állítani, az enyhe esetben önző, súlyos esetben gyilkos. És így tovább.

Ez az ember egész életében más volt, mint a többi, még pedig nem több volt, hanem kevesebb. A mostani cselekedete beteges cselekedet, mert arra a hatásra, ami okozta, nem czélszerűen reagált: a bajain ezen a módon semmiképpen se segíthetett. Hanem a lelki mechanizmus az volt, ami minden érthetetlen cselekedeté. Hogy tudniillik az ember a kinzó gondolataitól valahogyan menekülni igyekszik, s ha egyszerű módon nem tudja a figyelmét máshová terelni, csinál valami olyan dolgot, ami biztosan el tudja vonni a figyelmét. Elővesz egy érdekes könyvet, vagy izgatottan dobol az ujjával az asztalon, vagy ha egy kicsit betegebb, elájul, vagy leiszsa magát vagy hisztériás görcsöket kap, ha pedig az egyensulya fölötte gyöngé, öngyilkos lesz. Amint az ember szervei idegen anyagokat nem tűrnek meg, éppen úgy igyekszik szabadulni a gondolkodás is a kellemetlenül zavaró gondolatoktól. Ha a figyelem félrefordítása nem sikerül, az ember szóval vagy tettel kénytelen utat nyitni a bántó affektusnak. Az egészséges ember az ajkát harapja, vagy káromkodik, az ideges hölgy összetépi a zsebkendőjét, a *delinquente nato* gyilkol, — a zavart fejü *dégénére* pedig kidobja a fiát a robogó vonatból.

Mikor aztán a szegény féllábu kis Béla vastag kötések közt fekszik a kórházi ágyon s az újságok széthordták a szerencsétlensége híret hetedhét országra, akkor megdobbán a gazdag, épkézláb társadalom szive. Előkelő, aranszivü urhölgyek egymásután sietnek a kórházba, elsirni szánakozásuk és emberszeretetük nótáját a Rókus rideg betegszobájában. És visznek a boldog Bélácskának elszakíthatatlan hazafias képeskönyvet, cukros mandulát és siposlovat. Az emberiségnek az a jóltevője, akinek a neve a hirdetési rovatból nem ismeretlen, ingyen fogja megcsinálni a vendéglábat. A gyermekvédő liga pedig hivatalosan fiává fogadja a szerencsétlen (vagy boldog?) porontyot. A társadalom jó szive, az igazság, a tudomány, minden jó dolog fényes diadalt ül: a közveszélyes apa tudományos alapon ártalmatlanná van téve, a magával jötehetetlen kisgyerek el van látva jövővel untig, és *tout est pour le meilleur dans le meilleur des mondes possibles*. A lehető legnagyobb boldogság áll be, mint Pikler professzor ur mondaná.

A baj csak az, hogy ehhez a nagy boldogsághoz egy embernek a börtönbe vagy a Lipótmezőre kellett jutni, egy kis fiúnak pedig a féllábuval kellett megváltani a jegyet a saját fölsegítésére való jótékonyczélu szinjátékhoz. S a társadalom még akkor se adja neki ingyen: minden falat kenyérhez, minden jó szóhoz, ami szegénynek jut, egy-egy *jelenvoltság*, hipokrizis, hisztériás érzélgés vagy hasonló kellék tapad. Amelyik szükség körül ezt el lehet követni, azon segít a társadalom, aki egyszerűen rászorul, az fölfordulhat éhen. A jótékonyagnak, amely megsegíti a kis Bélát, ugyanaz a pszichológiája, mint az apjának, aki nyomorékká tette. A társadalomnak, a kegyes jótékonyági néniknek is büntudata van: keserves, beteges, kinzó gondolatai — éppen mint a kegyetlen apának. Mind a kettő szabadulni akar a kellemetlen tudattól, a *maga hibájának*

üldöző tudatától, — amely a társadalomnak minden nyomoruság láttára jogosan megvan — és szabad folyást akar engedni az affektusának. Az apa ezért dühbe jön és kidobja a gyereket a vonatablakon. A jótékony társadalom pedig ellágyul, fölszedi a töltésről, jól kisírja, kijótékonykodik és kiszerepli magát rajta, aztán fölneveli. A büntudattól mind a ketten megszárdultak. Csakhogy az apa egy még bántóbb tudattal, a társadalom pedig a jól végzett kötelesség tudatával, görögtüzzel és csöpögő mézzel. Messziről pedig úgy látszik, mintha ez különbség volna.

Florestan.

INNEN-ONNAN.

⊙ A fiatal Bárczy Istvánról zeng most dalt az egész sajtó; nem politikai vezércikket, ami mindig csunya, de a szerelem dalát, amely mindig szép és megható. A fiatal Bárczy István t. i. a tisztviselői állományban az a nagyfontosságú gránátos, aki a miniszterelnök szent személyét őrzi minden ki- és betolakodótól. Ő az, aki ki- és betessékeli az embereket ama szent kapun, hova annyi titkos aspiráció és kielégítetlen vágy vezet. Ő a Wekerle személye körüli miniszter. Kellemetes, jómodoru fiatal ember, aki mindig oly korrektül van öltözködve, akár csak a Worth kezéből került volna ki és egyképpen lebilincselően mosolyog az emberre, akár beereszti, akár elutasítja. Nos, a fiatal Bárczy Istvánt, aki eddig segéd-fogalmazói rangban szolgálta a hazát, most valóságos fogalmazóvá nevezték ki. Rövid egy pár év alatt titkár lesz belőle, azután osztálytanácsos, miniszteri tanácsos, államtitkár, végül pedig ő ül majd a belső szobában, a külsőben pedig egy másik fiatal Bárczy István fogadja az embereket ugyanolyan korrektül vasalt nadrágban, ugyanazzal az elbájoló kedvességgel és ez megy in infinitum, mert ez a világrend és ennek örülünk mindannyian.

* * *

⊙ *Johanán feje*. Ha piktor vagy karikatura-rajzó lennék, képet pingálnék arról, hogy a parlamenti többség gróf Andrassy Gyula fejét követeli. A téma nem utolsó: A többség, mint Salome, nem akar addig tánczra perdülni, míg tálczán nem hozzák neki Johanán fejét, mely ezuttal az Andrassy karcu nyakán hajladozik fáradtan. Wekerle, a csökönnyös Herodes, húzódzik a fejtéltől s úgy tesz, mintha nem hallaná Salome feltételét.

— Salome, te csak tánczolj kedvemre való tánczot — így nógatja Wekerle a többséget s egyre-másra nyújtja be a törvényjavaslatot. Salome megcsökönnyösödik s harmadszor és tizedszer is követeli Johanán fejét, míg végre is Wekerle unottan odaszól a durczás dámának:

— Nagyon szivesen odaadnám az Andrassy fejét, de lásd be gyermekem, hogy egy okos főre talán mégis szüksége van a — többségnek!

* * *

⊙ *A látónő*. A művelt és felvilágosodott Anglia látónőt fogadott, aki látóképességével kiszimatolja, hogy a St. Patrick-rend koronázási jelvényeit hova ásta el a megátalkodott tolvaj. S amikor a látónőt felfogadták, körülszimatoltatták vele a város határát. Szabadjára eresztették, mint az erdőben a vizlát: menjen a szimatja után és keressen nyulakat. Aki

kételkednék a mondottakban, olvassa el azt a kék könyvet, melyet pár nappal ezelőtt osztottak szét az angol alsóházban. Ebből megtudhat mindent, még azt is, hogy a látónővel tett kísérlet nem járt eredménnyel, mert a koronázó-jelvényeket nem tudták megtalálni. Látnivaló, hogy sokszor a legműveltebb emberek hajszálat se különböznek a félvadaktól, mert tehetetlenségükben és végső elkeseredettségükben egyformán a babonához fordulnak valamennyien. Anglia a legjobb titkos rendőrök nevelte magának. S hogy ez az intézmény ez egyszer csődöt mondott, a látónőhöz fordult, mint valami előkelő arisztokrata hölgy, aki a legkitünőbb orvos-professzorok konzultálása után a javasasszonyt hívja segítségül. Ez az őseember atavizmusa és a babona halhatatlansága.

* * *

○ Stössel. Hát csakugyan halálra ítélték Stössel generális urat, Port-Arthur védőjét a pétervári haditörvényszéken. De soha ilyen halálos ítéletet nem látott a világ. Szól a büntetés halálra, hazaárulás miatt, de a becsületvesztést nem mondotta ki a bíróság, mert derék, jó, becsületes katonának tartja az elítéltet. A halálos ítéletet se kívánják végrehajtani, mert egyben kegyelemre ajánlják a csárnak az elítéltet, mondván, hogy igen derék katona volt, aki hősiességének számos jelét adta. Ebből légy okos, Domokos. Ebből a furcsa ítéletből. Hazaáruló volt, de becsületes; gyáva volt, de hőslélek; meggyalázta a hadát, de dicsőséget szerzett neki. Ugy-e, ez a legnagyobb abszurdum? Pedig nem az. Jóformán szórul-szóra ráfogható minden katonára, aki háboruban volt. Mert a katona és a politikus egyforma abban, hogy sohase a cselekedetei kerülnek bírálat alá, de mindig az eredményei. Aki gyávaságból elszalad, abból hős lesz, ha ehhez fűződik a siker, aki hősiségből szembeszáll a veszedelemmel, az hazaáruló, ha balsiker fűződik a cselekedetéhez. Az eredmény teszi az embert. A szegény meggyilkolt portugál királyról följegyezték, hogy azt mondta egykor, hogy a bátorság nem erény, csak temperamentum dolga. Pedig egy-két lépéssel még tovább is mehetett volna. A bátorság szerencse dolga. A szerencsés embérnél a meghunyászkodásból is hősi tett lesz, a malheurősnél a vakmerőségből is megfélemedés sül ki. Az egész élet egy nagy osztályorsjáték. Minden második nyer. De minden első veszít.

* * *

○ Szervezködő cigányok. A fél országot elmulattuk muzsikaszó mellett. S most mégis azt kell hallanunk, hogy a muzsikások szervezkednek, szakegyesületet alakítanak. Hát őket is kizsákmányolják? Ami pénzünk volt, az ő zsebükbe uszott s akárhány mulató cimborával megesett, hogy hajnaltájban a cigánytól kért 10 forintot a kocsiköltség kifizetésére. Hová lett hát a pénzünk, ha már a cigány is panaszkodik? Némi megnyugtatót adna, ha legalább azt mondanák meg, hogy ki ellen szervezkednek: ellenünk, fogyasztó közönség ellen, vagy pedig a kávéosoknak, vendéglősöknek szól ez a csatakiáltás, mely oly ijesztőn harsog át bérczeken és völgyeken. Mit akarnak? Hogy szabott ára legyen ezután a kesergőnek? Vagy azt követelik, hogy a tányérozásnak legyen vége s a mulatni vágyó közönséget csak belépődij mellett ereszték be a kávéházba? Csupa súlyos probléma. Súlyos, mert mi vagyunk az egyetlen náczió, akinek a cigánymuzsika nem luxus, de elsőrendű szükség. A lakás- és élelmiszer-uzsorát csak elbirtuk valahogyan, mert végső elkeseredésünkben a kávéházba hurcolkodtunk s muzsikaszó mellett szidtuk a háziurakat és kenyéruzsorásokat. Mi legyen velünk ezután? Nyilvánvaló, hogy itt helyénvaló a gyors intézkedés. Talán államosítani kellene a cigánybandákat. Magyar királyi cigánybanda! Elég jól cseng. S ha az államosítás megtörtént, ki kell venni

belőlük a hivatali esküt is. Szóval tenni kell okvetlenül valamit, ami megbékíti őket. Mert az ördög vigye azt a muzsikát, amelyikből kibóg a történelmi materializmus.

* * *

○ Krumholz. Megint valami új. Magyar kém. Ilyet se láttunk még. Persze, ilyenkor aztán nagyra vagyunk vele. Hogy a magyar karakter ilyen meg olyan, betyár lehet, de kém soha. Pedig semmi köze hozzá a fajtának. Akármilyen szelid a magyar lélek, ha megüresedik a hóhér állása, mégis csak ezereken pályáznak rá. Egészen másért nem volt magyar kém s nincsen is. Azért, mert magyar hadsereg sincsen. Minek vadászszunk titkokat, amikor nem vehetjük hasznukat a titkoknak? Hát ezért nem volt és nincsen is magyar kém. De most azt mondják, hogy mégis van. El is fogták, be is csukták Párisban. Krumholz építés ez, nagyon képzett, nagyon okos, nagyon kiváló ember. Aki a legnagyobb titok kifürkészésére adta a fejét, ki akarta kémlelni a kormányozható léghajót. Hát ebben a kémben se hiszek valami nagyon. Mégis csak bolondság volna, hogy valaki olyas dolog kikémlelésére adja a fejét, ami nincs és nem is lesz. Kormányozható léghajó? A léghajó és az asszony sohase lesz kormányozható. Egy ideig csak eljár arra, ahova a kormányrud fordítja, de aztán megbicsaklik, s megy a maga útján. Már most mért kutassa valaki a »Patrie« léghajó titkát, amikor a »Patrie« nem is olyan titokzatos, s nincsen is a világon, mert tudvalevően egy bolondos pillanatában bebizonyította, hogy éppenséggel nem kormányozható? Krumholznak, ha ugyan egyéb görbét nem tett a tüze, nem lesz baja a kémkedése miatt, csak legfeljebb egy új kereseti ágat mutatott be a magyarnak. A kémkedést. Amiben a hazában aligha lesz követője. Mert nekünk sok titkunk lehet nagyon. De tudományos titkunk nincs egy se.

* * *

○ Mister Thaw és neje. Elválnak. Mégsem egészen tiszta az ügy, de annyi máris bizonyosnak látszik, hogy Thaw ur és becses neje nem fognak ezentúl közös selyemkárpitos hálószobában lakni. Thaw ur egyelőre ugyan még a bolondok házában van, ahova a hóhérszék helyett került, de hát elválni ott is elválhat az ember a feleségtől. Pláne, ha olyan jó ürgyéc van, hogy a felesége a becsukata és bolondházi szórakozása idején idegen férfakkal flörtöl és szórakozik. De még ennél is jobb kifogás az a véletlen szerencse, hogy a bíróság a gyilkos Thawt beszámíthatatlannak mondotta és bolondnak. Így könnyű neki a házassága felbontását kérni. Csak arra hivatkozik, hogy már akkor is bolondos volt, amikor megnősült. Ez bizonyára házasságbontó ok. S így Thaw ur nemcsak a feleségtől szabadul meg, de attól a kötelességtől is, hogy néhány millió kártérítést vagy tartásdíjat fizessen neki. Bolond volt és pontum. A házasság felbontandó. Hacsak az amerikai bíró — aki rendszerint okos bíró — így nem szól:

— Az ur bolond volt, amikor megházasodott? Ej, ezt minden férj mondhatná!

A sós savanyu vizek királya névvel illetik szakkörökben a málnás »Siculia« forrásvizet s méltán. Mert ez a természetes forrásvíz kipróbált kitűnő hatással van a gége-, torok-, tüdő- és gyomorbántalmaknál, páratlanul nyálkaoldó és étvágygerjesztő. Hatása gyors, amennyiben a gyomorégést azonnal megszünteti. — Magyarországi főraktár Brázay Kálmán, Budapest, VIII., József-körút 37.

Ideális szer a fogak és a száj tisztántartására és azok egészségének megővésére a Brázay-féle Kalogén sóborszesz-fogkrém. Rendes használat mellett még a legelhanyagoltabb, megsárgult vagy barna fogaknak is szép fehér színt és csillogó zománcot kölcsönöz. A Kalogén szerencsés összetételénél, de különösen sóborszesz-tartalmánál fogva fertőtleníti a fogakat és a szájüreget.

SZINHÁZ.

A színházi hét.

— febr. 21.

Raoul Auernheimer, az elmés bécsi fecsegő, elemezvén az Ördög bécsi sikerének a nyitját, úgy találta, hogy az emberek csak színház után, a vacsoránál becsülik nagyra az erkölcsöt. A színházban azonban — mulatni akarnak. Ez szomorú dolog ugyan, de így van s ha kétségtelen is, hogy — amint a bécsi író mondja — a jó Ibsennek is megvannak a maga előnyös tulajdonságai, az is bizonyos, hogy a színpadon már csak sokkal érdekesebb az ördögöket látni, mint az isteneket. A világ ugyanis, amelyben járunk és élünk, tele van istenes ábrázatu ördögökkel s egészen természetes, hogy arra a két órára, amelyre e világból menekülni remélünk, jól esik a diabólikus maszokban mosolygó, léha istenekkel találkozni. Ez a világos pszichológiája annak, hogy miért olyan páratlanul népszerű az Ördög, amelyet, dacára annak, hogy előkelő izlésű, nagy irodalmi értékű darab, immár a mi publikumunk is nagyratart, sőt jubilál. Az Ördögnek nemcsak nagy erkölcstelensége, de nagyon erkölcsös kasszasikere is van. És az emberek, akik egykor lelkes istenfiakként jártak e sárteken, olykor észrevehetőleg az Ördög sajátosan budapesti, intimen cinikus nyelvén beszélnek. Mindenkinek van immár ördöge. De egyik embernek a nyelvén, másiknak a kabátzsebében. Edmond Rostandnak is van készen egy Faustja s benne egy ördöge s Henri Bataille-nak is van egy Faustja s benne egy csenevész ördöge. És az idők jele, hogy a nagy Sarah nem kíváncsi a többinek a Faustjára, hanem az előbbinek a Mefisztóját akarja eljátszani, egy szerepet, amely éppen azért izgató, mert nem direkte a sablonos, tragikusan vonagló drámai alakok közül való, hanem egy típus, egy ember. Valóban: hovatovább, csakugyan nemzetiségük és születéshelyük szerint kell majd osztályozni és karakterizálni az ördögöket és nekünk örömünk és büszkeségünk, hogy az ördögöknek megalakítandó nagy nemzetközi szakszervezetében a Molnár Ferencz ördöge lesz a lehangosabb, a legelméesebb, a legneveletlenebb, a legjobban fog dobálózni a viccekkel és a téntartókkal, — egyszóval ő ott is tipikusan magyar marad.

*

Egy fiatal ember járt nemrég Beőthy Lászlónál, mint a Magyar Színház igazgatójánál és tiszteletét óhajtván nála tenni, otthagya a névjegyét. A névjegyre Székely Andor neve volt írva. Fiatal emberek azonban gyakran szórakozottak és így történt, hogy Székely Andor ott felejtett az igazgatói irodában egy egyfelvonásos szindarabot is, amelynek a címleplejára ez volt írva: *Mária*. De Beőthy László is szórakozott ember és a névjegyet zsebre vágta, a darabot pedig előadatta, holott... no de Beőthy László gavallér ember is és ha ő valakit bemutat a publikumnak, habár csak tévedésből, azért mindig viseli is a következményeket. Azt mondta: ez biztatás volt valakinek, aki ma már létezik, később pedig irni is fog tudni. (Az előbbi egyelőre bizonyos, az utóbbi — meglehet.) Székely Andornak még sok mindent kell olvasnia, hogy megtudja: mennyire megveti a mai izlés a brutális eszközöket, a felbontott ágy felé való közeledést, a vad naturalizmussal csattogó fülemiléket és a vérnek szemmel látható bizsergését. És Székely Andornak még sok mindent el kell felejtene, hogy Halbe hősétől és Mouret abbé vétkétől függetlenül is tudjon darabot irni. Amit a fiatal káplánok valahol messze, messze, egy csendes paróchián, nyári éjszakákon a csizmatisztító

cselédlánnyal szemben éreznek, azt már elénekeltte a Szent Gellért-legendától a naturalista irodalomig minden ambíciózus író és ma már nem közügy, hanem privátügye a csendes paróchiának. Az előadás maga sem állt ennek a fiatal színháznak magas nivóján. Csak *Garas Márton* volt egyszerű és affektációk nélkül való csendes, öreg plébános, míg *Somlyay* koncentrált világfájdalommal mondta el, hogy nem tud enni a spékelt libamellből. *Szegedi Erzsébet* pedig a [szemrevaló cseléd szerepében inkább szemrevaló volt, mint cseléd. Az egész darab egyébként a bünbocsánat jegyében végződik és a közönség is ezzel az érzéssel hívta ki a szerzőjét.

(B—n.)

*

A szerelem iskolája. A múlt pénteken Musset, ezen a héten Rákosi Jenő. A Nemzeti Színház néha tudatára ébred az irodalommal való közösségének és egy kis eleven, pezsgő vért ont a banális szürkeség tengerébe. Huszonötödöszer játszották el a *A szerelem iskolája*-t és kiirták róla az ujságba, hogy harmincznégy esztendő. A bájos Stella, a büszke Kordial, a két virágzó, ábrándos, bolond gyermek ilyen idős már? Ma este nem láttuk rajtuk. Csodálatos generáció volt az, amely a hetvenes években volt fiatal és Rákosi Jenő vezérsége alatt ostromolta meg a Parnasszust. Az ifjak akkor költők és a költők bölcsek voltak: csupa jószág, kiáradó emberszeretet, humoros megértés ragyogott romantikus mesejátékaikban, amelyekben az álom erős volt, mint az élet s az élet poétikus volt, mint az álom. *A szerelem iskolája*, amely zajos tapsok közt érte meg csendes jubileumát, talán a legtisztább és legátgondoltabb e kor drámai alkotásai közül. És úgy tetszett, hogy a nagy időn keresztül nem vált el hamva: költészet, mélabu, ártatlan cselszövés, pórias tréfa, a sok száz szál, melyből mesterműv fokozódott, nem lett szinehagyottá. Kecses, hajlékony és sugárzó ifjúsága pedig méltó tolmácsra talált *Márkus Emmában*, akinek ritka művészete nem nagyobb és csodálatosabb teljes gyönyörű és hódító egyéniségénél. Ez az a Stella, akiről a ma már deresedő költő a rajongás ihletett fiatalságában álmodhatott: szőke, arany haju, arany kedvű, álmodozó és édes álmat ébresztő. Körülötte is a mai művészet fiatal erői: *Gál, Pethes, Dezső, Odry, Ligeti* Juliska, *Váradi Aranka, Paulay Erzsébet*. Szép este volt, tele eleven közvetlenséggel, feszült érdeklődéssel, mély megilletődéssel. Csak a kegyeletet nem éreztük, a tisztas, hideg szel, amely a kriptákba szokott befújni.

(Sn.)

*

Suzanne Després most harmadszor van Budapesten, ahol szeretik, valósággal becsézik. Talán Sarah Bernhardt sem tudott nálunk akkora közönséget vonzani, mint amekkora a »La Rafale« előadásán a Vigszínházban egybe gyűlt.

Érdekes ennek az asszonynak az eddigi pályafutása, amely föl- és lemegy valami nyugtalan hullámvonalban, míg ő maga rendithetetlen akaraterevével tör mindig előbbre. A párisi közönség nem tudja »bevenni«, ahogy nálunk mondanák. Elsőrangú szerepekben mutatkozott be és főszerepeket kreált párisi színházakban anélkül, hogy megtalálta volna a méltó helyét. Zola, Lemaître és Maeterlinck emelték ki a névtelenségből, mégis neve a párisi színházlátogató közönség nagy része előtt ismeretlen. Többnyire külföldi turné van.

A külföld sincs vele tisztában. Néha az égekig magasztalják és Duse mellett emlegetik, máskor pedig, mint most is, kissé kiábrándulnak belőle.

Van benne csakugyan valami, ami az elektromosságra emlékeztet, hogy amely vehemens erővel tudja magához

vonzani, oly könnyen el is bocsátja a népszerűség bodzabél-golyóit.

Idestova tíz év óta apostoli misszióval járja be az egész világot, déltől északig, nyugattól keletig. De minek az apostola voltaképpen? Ibsennek, akit már az egész világ elismert? A szimbolistáknak, akik a francia költészetben már uralomra jutottak? A naturalizmusnak, amelyet Eysoldt Gertrud vitt »Salomé«-ban diadalra? Vagy annak a kortalan és minden iskolán felül álló zseninek, akit Duse Eleonórának nevez a világ?

Suzanne Després a Duse progeniturája. Csodálatosan sokat tanult és sokat lesett el attól a nagy olasz színésznőtől, akihez hasonlót nem minden száz esztendőben nemzedék az öreg, fáradt kulturák. És hogy ez a mindent lenyűgöző zseni mégsem homályosítja el a Suzanne Després művészetét, ez a legbiztosabb jele annak, hogy a Després makacs akarateréje mögött nemcsak konok apostolság, hanem művészi jelentőségű érték lappang.

Talán ez az örök apostolság különbözteti meg a leginkább Dusétől Desprét. Duse kész mester és úgy pattant ki Jupiter fejéből, ahogy a lángelmék szoktak. Després örökösen tanul, örökösen kísérletez, örökösen változik és a lelke szeszélyes nyugtalanságát követi az igazi tehetség biztos tapogatózásával.

Most egészen más, mint amikor legutóbb itt járt. Lármasabb, élénkebb, komolyabb, tevékenyebb, szinte férfiasabb. Többé már nem az a beteges, sápadt macska, aki nyafog és hirtelen tör ki belőle minden tűz. Most valami ujat akar. A hangulatot az első pillanatban üstökön akarja fogni. Kiabál, ahogy csak orgánuma bírja és aztán, mikor már egészen kizsákmányolta a színpad forrását, hirtelen leereszti a hangját és lírikusan muzsikál vele. Azelőtt épp fordítva csinálta.

De megvan benne az a merészség, hogy új találmányával kiáll a színpadra és ahelyett, hogy folytatná azt, amihez a közönséget hozzászoktatta, egészen új hangokat penget és meglepi, megzavarja vele a bírálót, aki már a »despréizmus« kész jellemképével ment a színházba. Ebben látom a magyarázatát annak, hogy néhány bécsi kritikus, aki különben kénytelen meghódotni a Després művészetére előtt, kifogásokat emel ellene.

Az iskolája különben ma is olasz iskola. A világvándor nagy olasz színjátékosok visznek magukkal külön-e-czélra összeválogatott »szürke« társaságot, amely csak azért van a nagy művész körül, hogy tehetségének különböző facetteit szolgálják, elősegítsék. Mintha a színpadon mindenki lehorgasztott fejjel járna, hogy a star annál magasabbnak lássék.

Desprésnek szüksége van erre, ami nem más, mint a figyelem koncentrációja az ő arcvonásaira, mozdulataira, amelyek a legfinomabb pszichológiai játékot tükröztetik vissza. Szinte nagyító üveg mögött van az arcza, hogy annál jobban lássuk rajta azokat az izomhullámokat, amelyek minden szónál szebben fejezik ki a színpadon — ahol mindennek mozgónak, kinetikusnak kell lennie, — a művész mondanivalóját. Az ilyen nagy színjátékos mellett a szerző maga is néha csak statisztává zsugorodik össze.

Ezért merte Després műsorára venni a Bernstein »Rafale«-ját, amelynek elkényszeredett, izgató, csürrt-csavart meséjét nálunk »Baccarat« címmel szolgálták fel a Vig-színházban. Néhány olyan helyzete, helyesebben: fikciója van ennek a darabnak, amelyet Després a maga különleges művészetével átélhet.

A közönséget szemmeláthatólag elragadta és méltán.

(Sz. Gy.)

IRODALOM.

Hofmannsthal.

Carlyle írta egyszer, hogy mi ugyanabból a szövetből vagyunk alkotva, amelyből az álmokat szövök. S hogy e lengő szöveggel mennyire együtt suhog a mi legbelső énünk, azt sohasem érzi meg intenzívebben az ember, mint ahogy Hofmannsthal olvassa. Ez a sápadthomlokú, hosszupillájú bécsi poéta ma a legnagyobb álmodozók közül való. Végigálmodta az emberi izlés egész kulturfejlődését kicsiben, mint ahogy az ember embrióban végigfutja a genézis egész oktávját. Belemerült az indus regevilág színes éjszakáiba. Járt Tesszáliában s az Elektra fájdalmas szenvedélyét hozta magával. Álmodott a nagy firenzei művészetről, átszellemült Madonnákról s meghatotta a Bacon természetlátása, a nagy, átfogó természetimádat, mely elmereng egy kerti öntözőkannán, ahogy rásüt a nap. Siratta a kopaszodó, léha Diderot-t, a Café de la Régence kóbor filozófusát, akiben meglátta és megszerette a cinizmust, a gunyt, a fájdalmas önmarczangolást, a nyomort és a tisztaságot, mely istenhez hasonló. Hallott Schubert-melódiákat nyári éjszakákon, megrészegült vadméhek rajzásában, cseresznye-virágzásban és ma harmincz egynéhány évvel érett, befejezett eleganciájú és fáradt. A német könyvkiadók gyönyörű tisztaságú könyvekben vetélkedve gyűjtik össze a munkáit. Előttünk van egy csomó lírai költeménye, melyekben emlékezések reszkétnek, egy csomó esztétikai dolgozata, amely a legszebb emberi alkotások kelyhéből szivta ki a mézet, kis drámái és bennük az összesűrített, az örök emberi szenvedély. Csupa emlék, csupa álom, csupa fáradtság itt minden. És csupa stílus, mint a preraffaelita művészetben: perczegő, gyengéd vonalak; vágyak, amelyek elsuhannak, mint a lehelet egy tükör felett, vagy egy felhő az ég alján s marad utánuk az örökkévalóságnak egy hangulata, stílus, stílus és — egyéb semmi. Ilyen Hofmannsthal, akire ma legbüszkébbek a fiatal németek s akiről joggal mondják, hogy ártisztikusabb; a szónak muzsikáját megértőbb poétájuk nincs. Ott folytatta, ahol a nagy romantikus E. T. A. Hoffmann elhagyta. Ő is zenéi hangokat hall, ha erős színek vibrálnak előtte. Ő is sikok és vonalak ritmusában látja az életet. Ő is el tud temetkezni egy kigondolt szűz fájdalomba, mint Maeterlinck. Ő is vérszegény, fantaszták, ő is romantikus és semmi sincsen benne, ami a németiségre emlékeztet. A román faj, a kései latinság dekadens szépsége büvölte őt meg. És ennek jegyezte el magát egy velenzei éjszakán.

Hofmannsthal az antik romantikáé s nem a keresztényé. Hofmannsthal a nagy, holt pogányság világába sülyed vissza, a nyugodt sikok és oszlopok kihűlt világába. Tájakra, amelyeken egykor bacchanáliák vidámsága ömlött végig s amelyekről ma rebbenve húzódik vissza a centaur. Azután a virágzó Velence világába, amely buján és szomoruan látta meghalni Tiziánt. Az összeesküvések, az ármányok, a condottierik Velenczét idézi föl, a sóhajtások és a megcsömörlött szerelmek Velenczét, amelyben Casanovák jártak és fiatal testek piramidjáról álmodoztak. Tele kell lenni őszi bánattal, s már előbb bele kellett unni az élő és lüktető szépségekbe, hogy az ember e márványvilágba beleszeressen. Goethe, az öregedő és frissi ngerekre áhító weimari diplomata hozott magával ennyi klasszikus nyugalmat olasz utjából. És most legujabban Hauptmann görög földről. E tűnő kulturák egy egész világgépet formáltak meg Hofmannsthalban is. Hideg, tompa bánatok megértőjévé tették. Hangja egykedvű, komorsága arisztokratikus, nem a profán embereknek ír, hanem azoknak, akik megérzik az enyészetből fakadó flórák szépségeit. Akik jártak valaha maguk is romok közt

s akikhez szólni tudott a némaság. Akármiről ír, formájában, hűvösségében és fakó képeiben mindig renaissance-poéta ő. Az esti szellőben megérzi, hogy valaha fürdött zilált hajban és valahol vonaglott mint fuvola-kiáltás. Ha egy hajószakács rabságának magányát éli át ritmusokban, akkor is úgy bugyog föl a hangja, mintha régi gályák mélyéről hangzana. És az empire-Bécs, a tizenharmadik század canaletto császárvárosa is fogyottan és misztikusan jelenik meg, amint hurjaira hívja. Ő maga is messze él a tülekedő világtól, Rodaun parkjai közt, ahol a kék tavak tritonokra és kaczer asszonyokra emlékeztetik s a lomha, suhogó jázminillat észébe juttatja Watteaüt és a pásztorjátékokat, amelyek sohasem kelnek többé életre. Ha lírát ír, ha drámát, vagy ha Tassóról beszél platónikus dialógusban négy ember egy nyári zápor után a nyitott landauerben, mindig szelid előkelőség van benne. Mindig stilusos, mert örökké antik. Goethe mondta, hogy a költemények olyanok, mint a festett üvegtáblák. Nos, az övéiből évezredek kopár tájaira nyílik perspektíva. Szavai vannak, amelyekhez ember-generációk könyei tapadtak, mint ahogy vannak virágok, amelyeknek temetőszaguk van.

Az antik pogányság nemcsak világszemlélet s nemcsak filozófia. Az antik szépségek imádata egykor vad érzékiséget jelentett, azután a nyugalom harmóniájával szólt s ma: technika. Mőd, ahogyan az ember nemcsak gondolkodik, de cselekszik is, ahogy jár, szab, alkot. Izlés, amely szerint a tetszést kiválasztja. Az Ezeregyéjszaka démonai, varázslói, elbűvölt kutyái, életrefakadó szellem-királyai, a nehéz és mitikus bölcsesség egykor minket is csöndes fatalizmussal töltött el. Gyermekkori lázas éjszakák emléke cseng ki e mesékből. De Hofmannsthal megállítja egy mese, amelyben mindezek felül egy darab leszögezett hit is van. A szeretőről beszél, aki elrabolt kedvesét vissza akarja szöktetni és éjfél tájban az ablaka alatt várja a megbeszélte jelet. De ekkor, mintha a sors törne rá a homályból, hogy megbénítsa, egyszerre csak ültében, a fal tövében csendesen elszenderül a fiú. »Dicsőség Neki, akit sohasem fog el a szendérgés — teszi hozzá a jámbor mesélő. És e keresetlen naivság elragadtatásba ejti a poétát. E szelidséghez mérhető Homérnak és Danténak egyetlen sorában sem talált. S ami ebben a velerajongásban klasszikus báj van, az tovább rezeg az olvasóban. Vagy: a nyelvtanítókról szól, akik egykor maguk is fiatalok voltak, mielőtt csalódott, pályatévészett emberek lettek; egykor álmodoztak a nyelven, melyet most egykedvűen tanítanak, egykor érezték mámorító erejét a beszédnek, hosszú, boldog éveken át, mielőtt a sors arra utalta őket, hogy kérdezzék: »hol hagyta néned zsebkesét«, vagy »a jó tengernagy a kertben ül és sir«. Ezt a rezignációt mi sohasem éreztük ki tisztán egy közömbös embersorsból. Ehhez sok lelki életet kellett analizálni, ehhez Jacobsen-novellákon kellett elmerengeni, ehhez egy »tündöklő magányosságban« kellett misztikus életet élni, hogy az ember olyan koraérett melanchóliával borongjon el felette, mint Hofmannsthal.

Heine még kénytelen volt megfojtani az ő lelke romantikus gyermekeit, hogy a hideg cinizmus szemébe ne vigyorgjon. A mai poéta szabadon álmodhatik. Carducci, Rimbaud kitanították, miként ömlesztse át a legszubtilisebb érzéseit halk szonátákba, Nietzsche pedig filozófiailag igazolta az én-t, mely a lírikusnak mindenkor legszentebb volt. De Hofmannsthal mindezekkel gyengén, simogatón és arisztokratikusan bánik. Ő a polgári érzés poétája, az ő érzésvilága csak szordinált lehet, lobogó hit és üdvözítő jósolat az ő zárkózott magányát meg nem világítja. Az ember szinte sajnálja, hogy az élet nem sarkantyuzta őt meg jobban, hogy az aszkétikus zárkózottságban csak sápadt víziók kísértették, de a küzdést, a rongyokra tépett vágyakat nem ismerte meg soha. Elkényeztetett gyermek volt. De ebben a magányban van egy tragikus vonás is. Az ő Claudiójára

gondolunk, a zárkózott balga bölcsre, akit éppen a vágyak, az ébredő szerelem idején, perzselő nyári éjszakán, muzsikálva csal ki a halál. A legnagyobb dráma van ebben finoman szimbolizálva, amely a fajt sújthatja, a fiatalon, szenvedélyek nélkül való elmúlás drámája. S Hofmannsthalnál mintha hallgatag gyónás is volna.

Nádai Pál.

Művészet.

U j f r e s k ó k.

Jó freskók kevesen vannak, mert a jó freskók művésztől nagy önfeláldozás kívánatik. Mindenről, ami olcsó és könnyen megszerezhető, le kell mondani, mert az üde, tüzes temperaszínek nem türnek semmi frivolitást és a fal markáns, kifejezett, tömör és át nem hatható síkja nem tür egyéb vonalat, csupán éles kontur, amely színes foltokat rajzol ki a tömör falsík nagy egységéből. És elvesznek a legnemesebb kifejező eszközök közül is sokan: a perspektíva frappáns hatásait nem tür a freskó és a plasztikus felületek sejtelmes, festői, vibráló mozgalmasságát sem és a mélységeket sem, a titokzatos, sejtelmekkel teljes árnyékokat sem, és a freskófestőnek nem marad más, mint a határozott kontur és síkba tagolt színes folt, nem marad más, csak egy pár ritmus és egy nagy skálája a virágzó, heves, nagy eleven erejű színeknek. Ez a szín azonban csak monumentális foltokban él meg a freskó síkdekoráló tendenciájánál fogva, mert egy konturon belül fellépő valószínűségeket föltétlenül plasztikát fejezzenek ki, tehát a freskó tendenciájával ellenkező valamit, s így a művész arra van utalva, hogy a rendelkezésére álló kevésszámú kifejező módot a legvégső tökéletességig kihasználja. Ehhez a stílus-nehézséghez tömérdek technikai nehézség járul. Ha nem is al fresco, nedves vakolatra dolgozik a művész, maga a tempera is majdnem korrigálhatatlan, tehát mindezt alla prima kell fölfesteni a falra, különben vak foltok támadnak.

Igen kevesen vannak a jó freskók és a falra festett képek legnagyobb részének bizony semmi köze sincs a falhoz, sőt kivételetlen barokk maradványképpen a legtöbb művész direkt elszikkasztja a falat, festett nyílásokkal áttöri és erős perspektívákkal igyekszik éppen azt az illúziót fölkeltetni, mintha a fal átlátszóvá lett volna, s mögüle belátszanék egy fantasztikus festői álomvilág élete. Ez a poétikus szándék teljesen művészietlen, mert értelem nélkül való, de tagadhatatlanul sok könnyen hozzáférhető hatást ad a művész rendelkezésére s ezért van, hogy még Lotz Károly is nehezen tudta magát a kísértéstől megszabadítani s rajta kívül alig egy páran: Székely Bertalan, aztán nem jut eszembe, hogy ki és végül Kriesch Aladár.

Már régen nyilvánvaló, hogy Kriesch Aladárnak finom specialitása a sík, s a vászonra festett képek egyre kevesebb síkba stilizált foltjaitól a szőnyegek puha, textil-eljárásokkal megszabott stílusú felületén át szükségképpen el kellett következnie annak az időnek, amikor a mélységekben leggazdagabb síkművészet, a falképek festése meghleti a lelkét. Egpár jó freskónk közül már eddig is Krieschnek köszönhetjük a legtöbbet s új freskói a zenepalotában megint olyanok, hogy ad oculos lehet rajtok demonstrálni a falképek művészetének előbb elmondott alapelveit.

Kriesch tökéletesen bánik a vonallal s a rendelkezésére álló pár ritmusból finom ötletességgel állítja össze a ritmusok egész zengzetes, polifon kórusát. Színei hajszálpontosan értékelt színek és sohasem emelkednek ki a freskó által megengedett jelentőségükből; csupán színek maradnak

mindig, amiket helyesen egyensúlyozott masszákban egy felület harmónikus dekorálására lehet felhasználni, de absztrakt színváltukból sohasem vetkőznek ki és sohasem igyekeznek felköltetni valamely anyag illúzióját.

A Kriesch sajátos egyénisége, egész gondolatkészége, azok a formák, amikben az életet látja s azok az áhítatos, templomi melódiák, amiket kihall a világ énekéből, mindez közel rokon a Botticelli bus poézisével, s még közelebb rokon azokkal a misztikusan hangolt németekkel, akik a quattrocento lelkétől megittasultak és nazarénusoknak nevezték magukat. Természetes, hogy feltűnő ez a preraffaeli vonás a Kriesch művészetében, s némi nagyképűséggel pozitív hasonlóságokat is ki lehetne nyomozni. De Istenem, ez tiszta művészet, amit a nagyképű szemlélet teljes mellőzésével becsülhetünk meg legméltóbban.

Marco.

ZENE.

Eliána.

— Mihalovich Ödön új operája. —

Szerzőink, kik nem mindig modernek, de mindig aktuálisak, annyira, hogy ma a holnaptól féltik darabjukat, s ha netalán holnapután kerül rájuk a sor, képesek direktorokat és színházakat ölni, furcsa szemmel nézik *Mihalovich Ödönt*: — Nagyon különös ember lehet. Husz év óta van egy darabja. Bármikor előadták volna. S ő nem adatta elő. Igazán különös... Az aktuális urak, a művészet napihircsinálói, csóváják a fejüket s valószínűleg azt hiszik, Mihalovich rossznak tartotta ezt az operáját. Vagy más egyebet hisznek; semmi esetre nem jut eszükbe, hogy vannak írók, akik aktualitás nélkül dolgoznak. És csak akkor, ha befejezték a munkát, kezdenek azon gondolkodni, hogyan is állanak ők az ugynevezett korrall? Melyről egy munka oly könnyen lekészhetik, egy órával, egy nappal, de amelyre viszont néha évtizedekig kell várnia. Hány bukásnak az oka az ilyen kronológiai hiba. Mihalovich ez egyszer kitűnő kronológusnak bizonyult. Jól számította ki s a becsületes művész önbizalmával türelmesen kivárta a pillanatot, mikor a lámpákon innen és tul minden kedvezett az *Eliána* sikerének. »Die Konstellation war glücklich«, kezdi Goethe önéletrajzát. Odafönn a darabot pompásan játszották, ideleln a közönség lelkesen tapsolt. Tapsolt a vasárnapi premiéren és tapsolt csütörtökön, a második előadáson. Mondják, hogy ezt a sikert Mihalovich tisztelői rendezték. Mihalovich akkor is büszke lehet, ha ez igaz. Harmadfélezer ember fér az Operaházba. Vagyis két zsufolt ház ötezer tisztelőnek felel meg. Igen tekintélyes község. Aki tehetségével ennyi embert tud maga köré gyűjteni, akit ezek az emberek követnek és ünnepelnek, az föltétlenül tehetség s az föltétlenül — sikert aratott, még mielőtt fölhúzták premiérjén a függönyt. De én nem hiszek a tisztelők rendezte, automatikusan működő tetszésben. Vannak erre tapasztalásaim. Ingatag lelkűek, gyöngék, önzők és bátoratlanok az emberek, még ha barátok is. Azt még csak

megteszik, hogy eljönnek a szerző kedvéért a színházba. Ha a darab azonban rossz, a hazuról hozott szimpátián felülkerekedik egy depresszió, rosszul esik a kudarc, — minél őszintébb »tisztelői« vagyunk a szerzőnek, annál intenzívebb ez az érzés — szeretnénk tapsolni, de nem akarózik, bizonytalanul nézünk szomszédunkra, tőle várjuk az impulzust, ő meg tőlünk várja... s ha ilyenkor van is taps, az olyan üres és erőtlen, vékony, mint a szakadni készülő fonál. Nincs az a tisztelő, ki a színházban hamis és hazug ügyért bátor harczossá szuggerálná magát. A színpadon csak a statisztában van szuverén merészség, a nézőtéren csak a fizetett klakórbán. És, hogy tovább folytassam az argumentumokat, miért nem tapsoltak a tisztelők az *Eliána* első felvonása után, melynek a premiéren alig volt hatása? És miért nem tapsoltak, tüntettek és rendeztek sikert tíz évvel ezelőtt, a *Toldi* előadásán? Hisz Mihalovich már akkor is zeneakadémiai igazgató, befolyásos ember, a magyar zenei intézmények vezetője volt!... Mert még nem következett el a Mihalovich Ödön ideje. Akkor még nem értették meg sem a gyöngéit, sem az erősségeit. Mindenki tudta akkor, s tudja most is, hogy Mihalovich leghüségesebb epigonja Wagnernek. De Wagnert sem ismerték és becsülték. Hogy becsülhették Mihalovichot? A nagy Wagner-hullám hozta őt közelebbre hozzánk. Wagner felsőrendű, nagy művészeti etikája vet fényt a Mihalovich művészetének erkölcsi és esztétikai tartalmára. Itt rejlik a siker magyarázata.

Azért irtuk meg mindezt, mert szükségét éreztük annak, hogy egy nobilis, előkelő, érdemes művész győzelmének igazságát és teljességét hirdessük. A mai struggle for life irigykedik minden diadalra. Mindig vannak, akik valamely munkásság becsületes jutalmára, megmagasztalására azonnal a legkalandosabb oknyomozással ráfognak: ezt a papok, ezt a zsidók, ezt a kaszinók, ezt a szabadkőművesek, ezt a tisztelők csinálták. Szándékosan elfelejtik, hogy elvégre magának a műnek is lehet a sikerben része. Nem tagadjuk a nevelők érdemét, kik a művészeti vagy irodalmi újszülött boldogulásának gondját viselik. De talán ezeknél mégis csak nagyobb az apa érdeme.

Kern Aurél.

Fráter Lóránd dalestéje. Hosszu pihenő után Fráter Lóránd megint egyszer énekelt a Vigadóban. Eljöttek mind a gyönyörű leányok és asszonyok és az elragadtatás édes mosolyával hallgatták Fráter csupaszív dalait, melyekben oly varázslatosan vibrál az érzés és oly hódító közvetlenséggel szólal meg a magyarság. Mint rendszeren, először végighallgattuk a megkomponált művészi dalokat, szeríozus bevezetésnek, utána következtek a szebbnél-szebb nóták, tüzes, ellenállhatatlan erejű, magával ragadó befejezésnek. Így követeli a siker, s mi szankcionáljuk szuverén, zsarnok hatalmát. De talán ezzel a zsarnokkal is meg lehet alkudni. Egyetemesebbé lehet tenni Fráter Lóránd művészetét a komoly irányban. Nagyon meg kellene válogatni a műsort, egészen komoly tendenciával kellene a közönség elé lépni. Inkább kisebb, de olyan közönség elé, melyet ez a komolyság nem lepne meg; s mely hamar rájönne arra, hogy dal és nóta nem egy műsorba, egy terembe való.

—n.

KÖZGAZDASÁG.

Közuti vaspálya-részvények értékesítése. A Budapesti Közuti Vaspálya-Társaság e hó 19-én rendkívüli közgyűlést tartott, *Jellinek* Henrik udv. tanácsos, elnökgazdátó elnöklete alatt. A közgyűlésen a kereskedelmi kormány részéről mint miniszteri biztos *Hegyeshalmy* Lajos dr. min. osztálytanácsos jelent meg. Az elnöki bejelentések után következett a napirend, melynek egyedüli tárgya: Előterjesztés és határozathozatal a tárczában levő részvények egy részének értékesítése tárgyában. *Lauffer* Lajos dr. vezértitkár felolvassa az igazgatóságának a részvények értékesítésére vonatkozó határozati javaslatát. Ez a javaslat kimondatni kéri, hogy a tárczában levő részvényekből 12.816 darab a részvényeseknek felkinálandó elővétel útján értékesíttessék, az igazgatóság által megállapított módokat mellett. Az elővételi jog gyakorlása céljából a részvények és élvezeti jegyek folyó évi február 22-től márczius 2-ig mutatandók be a társaság főpénztáránál (V., Lipót-körut 22.) s minden tíz részvény, illetőleg tíz élvezeti jegy után egy (1) darab részvényre gyakorolható az elővételi jog 490 korona mérsékelt áron. A javaslat továbbá kimondani kéri, hogy 12.000 darab részvény szabadkézből adandó el az igazgatóság által meghatározandó árfolyamon és módokat szerint. A határozati javaslat előterjesztése után többen szóltak fel. *Schwartz* Vilmos dr. részvényes az igazgatóság javaslatának mellőzésével azt javasolja, hogy az összes részvények al pari a részvényeseknek ajánltassanak fel. *Oppler* Emil dr. a betervezett határozati javaslat fölött való döntést a rendes közgyűlésre kívánja elhalasztani. *Jellinek* elnök a felszólalókkal szemben hangsúlyozza, hogy az igazgatóság határozati javaslata a társaság viszonyainak alapos megfontolásával, a pénzügyi helyzet beható mérlegelésével és a részvényesek jól felfogott érdekében készült. Kiemeli azonban, hogy a szabad kézből értékesítendő részvényeknek külföldön való elhelyezése a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank által biztosítva van. Miután a javaslat végrehajtása ugy a társaság mint az összesség érdeke, ajánlja annak a maga egészében és részleteiben való elfogadását. A közgyűlés névszerinti szavazás útján 900 szavazattal 14 szavazat ellenében a határozati javaslatot elfogadta és ezzel a közgyűlés véget ért.

A Hazai Bank Részvénytársaság e hó 17-én tartotta báró *Dániel* Ernő elnöklésével XIII. évi rendes közgyűlést, melyen 73.776 részvény képviselőjében 53 részvényes jelent meg. Az igazgatóság jelentése szerint a lefolyt év tiszta nyeresége — mely az előző év nyereségét 458.219,50 koronával meghaladja — 2.557.400,33 korona, illetve az 1906. évi nyereségáthozattal együtt 2.659.928,60 korona. A közgyűlés a jelentést tudomásul vette, az igazgatóságnak és felügyelő-bizottságnak a felmentvényt megadta és az igazgatóság előterjesztéséhez képest elhatározta, hogy a 13. számú osztalékszelvény f. hó 18-ától kezdve 7 és fél százalékkal, azaz részvényenként 15 koronával beváltassék, a tartalékalaphoz 300.000 korona, a nyugdíjalaphoz 30.000 korona utaltassék, 25.000 korona a tisztviselők külön jutalmazására használandó föl, míg az ezek után fennmaradó 111.040,56 korona az 1908. év javára átveendő. A közgyűlés a megüresedett igazgatósági tagsági helyre *Walder* Gyulát választotta meg, valamint újra megválasztotta a felügyelő-bizottság eddigi tagjait: dr. *Darvai* Fülöpöt, *Emich* Gusztávot, dr. *Kléh* Lászlót, *Neugebauer* Lászlót, *Püspöky* Emilét és *Radisics* Jenőt. Ezek után a közgyűlés dr. *Szilágyi* Arthur Károly részvényes indítványára köszönetet szavazott a bank vezetőségének és a tisztikárnak a társaság fokozatos fejlődését céltudatosan és sikeresen biztosító tevékenységéért és abból folyólag elért eredményért.

A Magyar Általános Hitelbank most publikálja zárószámadását, mely az intézet meglepő fejlődéséről és izmosodásáról tesz tanúságot. Magyarország közgazdasági életének legelső tényezője a Hitelbank, miért is örömmel kell fogadnunk a beszámolót, mely egyébként a 40 koronás osztalékot is bejelenti. Az intézet múlt esztendei mérlege 7.444.640 K 60 fillér tiszta nyereséget tüntet föl. A Hitelbank a lefolyt esztendőben igen sok hasznos szolgálatot tett a piacnak, mert a pénzügyi válság alatt kötelességtudással és pénzzel szolgált az ország közgazdasági érdekeit. Igaz ugyan, hogy a bank ki is használta a kedvező alkalmat, mert 1907-ben kamatokon 7.614.963 korona 63 fillért, jutalékokon 1.517.453 korona 52 fillért keresett, szemben az előző évi 5.464.883 korona 49 fillér kamat és 1.373.132 korona 77 fillér jutaléknyereséggel. A mérleget, melynek minden egyes tétele a bank hatalmas fejlődéséről tesz tanúságot, a bank a napokban tartott igazgatósági ülésén állapította meg. A 7.744.640 korona 60 fillér tiszta nyereség felosztására nézve az igazgatóság elhatározta, hogy a részvényesek márczius 19-én tartandó közgyű-

lésének indítványozni fogja, hogy 1907. évi osztalékul április 1-től kezdve részvényenként 40 korona fizetessék ki, 100.000 korona a tartalékok javadalmazására fordíttassék (ezen összegből 535.128 korona 07 fillér ingatlanok tartalékának létesítésére) s végül 311.165 korona 81 fillér a rendes tartalékalap növelésére, 464.871 K 93 fillér új számlára vitessék át. E mérlegben az 1907. évi december 31-ig lebonyolított üzletek elvannak számolva.

Az »Anker« élet-és járadékbiztosító-társaság (Magyarországi vezérképviselőszék Budapest, VI., Deák-tér, Anker-udvar). 1908 január havában benyújtott a társaságnál 920 ajánlat 7.618.919 K biztosított összegre és kiállított 714 kötvény 6.113.676 K összegre. Díjak fejében bevett a társaság 2.030.000 koronát és elhalálozás folytán kifizetett 163.123 koronát. A társaság vagyona 1906 december 31-én 171 millió K, biztosítási állomány 528 millió K, halálozások és esedékesség vált elérési biztosítások folytán a társaság fennállása óta 321 millió koronát fizetett ki.

HETI POSTA.

Szenicz. S. M. Tudtunkkal nincs. Ha csak el nem lopta valaki. A másik kérdésével forduljon a drámai töredék szerzőjéhez.

Doloroso. Nietzsche az ő szófukar mélységével, jelképes célzataival bajosan fordítható. Jelentős minden szava és a szó minden árnyalata. Ha egy nuance-ot elvét, már nem az. Hagyjuk.

Gondos Miklós. A plágium feszegetése nem az ön Sólom Bandijára vonatkozik. Szó sincs róla. Az egészen más vers volt.

Mi a panasz. Ez nem realizmus, hanem durvaság, — tűzbe az egészszel.

Budapest. A kisbojtár. Jól indul, de hosszadalmas és ellapul.

A. K. Nem használható.

Szabadka. F. K. J. Tagadhatatlanul van benne érzés és hangulat, de ez még nem elég arra, hogy mi közölhessük.

Hajnali séta. Hosszu lére eresztett, unalmas história.

Idegen réteken. Ön így kezdi a versét: »Ábrándjaim nyáját terelve...«, ennyi elég. Aki a saját ábrándjait birkáknak minősíti, az felment bennünket a kritikától.

Vidéki. Rosszul mondják, hogy tehetsége van. Csupán valamelyes technikai ügyesség, amit mindenki elsajátíthat előbb-utóbb.

Ataie. A novella nem közölhető.

H. A. Csány. Van bennük valamelyes hangulat, de ennyi az egész, több jót nem lehet mondani róluk.

Csunya lányok. Kopott érzések, prózai nyelv.

X. V. A kérdezett versek nem közölhetők, kéziratok visszaküldésére nem vállalkozhatunk.

Járom a lépcsőt. Még sok fokát kell megmásznia.

Kevély szonettek. A két elsőt kiadjuk.

L. J. Ön így kezdi a versét: »Állj elő Veér Eszter, fekete rabasszony!« Ez tévedés: előállni a vén Márkus szokott, a rabasszonyt pedig már megírta más.

Két Mária-szobor. Teljesen hasznavetetlen, naiv dolog.

Beleszédültem. Maradjon is benne.

Vae victis. Nem közölhető.

Zéta. Lássunk előbb valamit, akkor lehet szó névadásról.

Szászváros. Kollégium. J. E. »A mostohalány« című balladát Tolnay Lajos írta.

8.640. sz. előfizető. A kérdezett lap szerkesztője Sipulusz (Rákosi Viktor) és szerkesztősége Budapest, VIII., Rökk Szilárd-utca 4. sz. alatt van.

Nem közölhetők: Ha meghalok. — Dalok bányája. — Dalkosor. — Uj tüzek. — A félkegyelmű. — Anyámnak. — Lányodért jöttem. — Levél. — Kelet leánya. — Kiábrándulás. — Finale. — Egy kis igazság. — Versek rim nélkül. — Sejtelem. — Jön egy Isten és a többi. — Kisértés.

Velence. A fordítás nem sikerült, nem adja vissza az eredetinek a nyelvbéli pompáját, más nagy érték pedig; valljuk meg, nem igen van ebben a versben.

—f. Zavaros a formája és a tartalma is.

Aradra. A küldött versekben sok az okfejtés és kevés a szárnyalás. Nem közölhetők.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Fakult borkabátok sötét színekre tartósan festhetők Haltenberger Béla ruhafestő-gyárában Kassa. Alapítási év 1810.